

Результати діяльності проекту
«Попередження насильства в школі»
та аналіз змін, що відбулися
у сприйнятті проблеми
за час впровадження проекту

ПІДГОТОВЛЕНО ВСЕУКРАЇНСЬКОЮ ГРОМАДСЬКОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ «ЖІНОЧИЙ КОНСОРЦІУМ УКРАЇНИ»

У СПІВПРАЦІ З ВІННИЦЬКОЮ ГРОМАДСЬКОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ «ПАНІ ВСЕСВІТ»,

КІРОВОГРАДСЬКОЮ ДИТЯЧОЮ ЕКОЛОГІЧНОЮ ГРОМАДСЬКОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ «ФЛОРА»,

КОАЛІЦІЄЮ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ «МОЛОДА ЧЕРКАЩИНА»

ЗА ПІДТРИМКИ SAVE THE CHILDREN SWEDEN ТА МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

Дубровська Є., Ясеновська М., Алексеєнко М., Дендебера М.

РЕДАКТОР:

Михайлова О.

ЖІНОЧИЙ КОНСОРЦІУМ УКРАЇНИ ВИСЛОВЛЮЄ ПОДЯКУ ВСІМ, ХТО БРАВ УЧАСТЬ У ПРОЕКТІ, СПРИЯВ ЗБИРАННЮ МАТЕРІАЛУ ТА УЗАГАЛЬНЕННЮ ЦІЄЇ ІНФОРМАЦІЇ:

учням та вчителям шкіл, що брали участь в опитуванні – Кіровоградській міській гімназії №5, Великоसेвернівській ЗОСШ, Кіровоградській ЗОСШ №17, Кіровоградській ЗОШ №24, Знаменівській ЗОСШ № 3, ЗОСШ 1-3 ст. с.Агрономічне, Вороно-вицькій ЗОСШ 1-3ст., Вінницькій ЗОСШ № 6, Вінницькій ЗОСШ № 35, Корделавській ЗОСШ1-3 ст., Калинівській ЗОСШ № 2, Червонослобідській ЗОСШ №2, Черкаській ЗОСШ № 19, Черкаській спец.школі №17, ЛеськівськійЗОШ, ЗОСШ № 9 м.Київ, КалинівськійЗОСШ 1-3 ст, Тарасівській ЗОСШ 1-3 ст., Володарській ЗОСШ 1-3 ст., Богуславській ЗОСШ 1-3 ст.

ПАРТНЕРАМ В ПІЛОТНИХ ОБЛАСТЯХ - Ковальчук Тетяні, Міхновець Тетяні, Соловійовій Олені, Шестаковій Людмилі, Ватрушкіній Юлії, Бочаровій-Туз Юлії.

АДРЕСА ДЛЯ ЛИСТУВАННЯ:

Всеукраїнська громадська організація
«Жіночий консорціум України»
вул. Костьольна, 10, кв. 28
м. Київ, 01001

info@wcu-network.org.ua
wcu-network.org.ua

Зміст

Вступ.....2

Загальна інформація про проект
«Попередження насильства в школі».....2

Загальний огляд заходів проекту.....3

АНАЛІЗ ЗМІН.....5

1. Визначення насильства.....6

2. Найбільш поширені форми
насильства.....10

3. Наявна допомога та ставлення
до потерпілих і насильників.....22

4. Потреби вчителів і дітей
для вирішення проблеми.....36

Додатки.....39

Незважаючи на те, що українське законодавство забороняє будь-які прояви насильства стосовно дитини, зокрема і фізичне покарання, проблема існує, і на держаному рівні визнається, що діти стикаються з насильством у різних випадках у своєму житті. Особи, які вчиняють насильство щодо дитини, - дорослі та інші діти. Вдома, на вулиці, у навчальних закладах дитина не захищена від насильства. Засоби масової інформації своїми численними публікаціями, присвяченими темі насильства, постійно переконують суспільство в масовості й поширеності цього явища над дітьми та серед дітей в навчальних та виховних закладах.

Часто такі випадки трапляються саме в школі, де дитина проводить чи не третину свого часу. Тож у процесі соціалізації та навчання школи відіграють головну роль й мають створювати безпечне середовище для дитини. Ресоціалізація вимагає набагато більше засобів від держави, ніж первинна соціалізація, отже, правильно ввести дитину в суспільство набагато простіше, аніж потім вживати додаткових заходів до її повернення. Для розвитку дітей безпека відіграє одну з ключових ролей; без задоволення цієї потреби неможливий рух далі, тож дорослі, які працюють у навчальних закладах, мають це враховувати та забезпечувати відповідні умови для безпечного розвитку дитини.

Для допомоги освітянам у цій роботі було ініційовано проект «Попередження насильства в школі», який втілювався Всеукраїнською громадською організацією «Жіночий консорціум України» у співпраці з Вінницькою громадською організацією «Пані Всесвіт», Кіровоградською дитячою екологічною громадською організацією «Флора», Коаліцією молодіжних громадських організацій «Молода Черкащина» з 2009 по 2011 роки. Фінансову та експертну підтримку проекту надала шведська громадська організація «Save the Children Sweden», яка є Нобелівським лауреатом з досвідом роботи більше 90 років.

Зміст цієї роботи, його результати, а також аналіз змін, що відбулися за час його впровадження у ставленні до проблеми вчителів та учнів, викладено в цьому матеріалі.

Загальна інформація про проект «Попередження насильства в школі»

МЕТА ПРОЕКТУ:

сприяти створенню безпечного середовища в школах шляхом покращення підходів міжособистісного спілкування між дітьми, вчителями та батьками.

ЗАВДАННЯ:

- Проаналізувати проблему насильства між дітьми в школі та визначити потреби персоналу та дітей щодо вирішення цієї проблеми;
- Покращити спроможність шкіл та громадських організацій проводити інформаційно-просвітницьку роботу щодо запобігання та вирішення проблеми насильства в дитячому середовищі;
- Підвищити обізнаність громади щодо проблеми насильства, зокрема, серед дітей, та її ролі у вирішенні цієї проблеми.

МІСЦЕ ПРОВЕДЕННЯ:

Вінницька, Кіровоградська, Київська та Черкаська області.

ЧАС ВПРОВАДЖЕННЯ:

травень 2009 – грудень 2011

ЦІЛЬОВА ГРУПА:

- Персонал шкіл (вчителі, психологи, соціальні педагоги, адміністрація);
- Діти шкільного віку (молодша, середня і старша середня школа);
- Батьки дітей шкільного віку.

ОСНОВНІ ЗАХОДИ ПРОЕКТУ:

- аналіз проблеми насильства в дитячому середовищі та потреби для її вирішення та його презентація;
- видання інформаційних та методичних матеріалів щодо запобігання насильству в дитячому середовищі;
- розробка тренінгових модулів для вчителів та учнів;
- підготовка тренерів для впровадження навчальної роботи в школах;
- проведення навчальної роботи з персоналом та дітьми 20 пілотних шкіл;
- організація конференцій та презентацій для зацікавлених сторін з метою поширення досвіду;
- інформаційно-просвітницька робота зі ЗМІ.

Загальний огляд заходів проекту

Для усвідомлення масштабів проблеми, основних питань, на які потрібно звернути увагу, та оцінки рівня готовності учасників прийняти нашу допомогу було проведено анкетування школярів та педагогів у 20 пілотних школах. Дані проведеного анкетування були узагальнені й проаналізовані, висновки, які зробили наші колежанки-психологи, висвітлені та видані для загального обговорення.

З метою широкого розповсюдження результату аналізу, який був зроблений в рамках проекту наприкінці 2009 року, він був опублікований, а його копії розіслані Міністерству освіти і науки України, депутатам з Комітету освіти та Комітету з питань сім'ї, молоді, спорту і туризму, обласним інститутам післядипломної освіти для вчителів – в усіх регіонах України;

Більшість копій також були поширені партнерськими організаціями у своїх пілотних регіонах - серед місцевих органів влади, адміністрації шкіл та інших зацікавлених сторін. Електронний примірник Аналізу доступний на сайті ЖКУ за адресою: <http://wcu-network.org.ua/ua/defence-rights/publications/313/>

За результатами аналізу Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України видало Наказ №59 «Про вжиття заходів щодо запобігання насильству над дітьми», який актуалізував проблему насильства в школі серед освітян в усіх областях України та запропонував серію заходів, яких мали вжити відповідальні працівники в управліннях освіти, інститутах підвищення кваліфікації вчителів, школах та інших навчальних закладах.

Результати аналізу стали поштовхом до формування порядку денного двох тренінгів для тренерів: «Попередження насильства між дітьми в школі: розуміння та вирішення» (10-12 лютого 2010) і «Проблема насильства між дітьми в школі: профілактика та дії» (7-9 вересня 2010 р.), а також тематики комплексної тренінгової програми для освітян.

ТРЕНІНГИ ДЛЯ ТРЕНЕРІВ І ТРЕНІНГОВІ ПРОГРАМА В ШКОЛАХ

Метою проведення тренінгів для тренерів була підготовка групи тренерів, спроможних співпрацювати з освітянами, батьками та дітьми з проблематики попередження насильства в школі. Серед них психологи, соціальні педагоги та представники громадських організацій з пілотних областей проекту. Загалом команда складалась з 22 осіб.

Два триденні тренінги для тренерів проводились за такими темами:

1. «Проблема насильства між дітьми в школі: розуміння та вирішення», що відбувся 10-12 лютого 2010 р.
2. «Проблема насильства між дітьми в школі: профілактика та дії», що відбувся 7-9 вересня 2010 р.

КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ, ЯКІ ПОРУШУВАЛИСЯ ПІД ЧАС ТРЕНІНГІВ:

- Насильство та його прояви в дитячому середовищі;
- Права дитини і зокрема право дитини на захист від насильства. Обов'язок дорослих щодо реалізації цього права;
- Успішні комунікації як спосіб профілактики насильства в дитячому середовищі;
- Агресія, її прояви та способи роботи з її проявами в дитячому середовищі.
- Роль адміністрації та вчителів у вирішенні різних форм насильства школі;
- Взаємодія у плануванні дій школи для вирішення проблеми насильства;
- Залучення батьків до вирішення проблеми насильства в школі;
- Участь дітей в роботі з вирішення проблеми насильства в школі

Саме ці питання, які були визначені попереднім аналізом як такі, що відповідають потребам вчителів і дітей, було покладено за основу тренінгової програми, що проводилась на системній основі в кожній з 20 шкіл, залучених до проектної роботи. Робота зі школами була побудована наступним таким чином: у кожній зі шкіл було визначено групу вчителів, здебільшого класних керівників, які мали пройти повний навчальний курс. Навчання проводилось приблизно раз на місяць, що дозволяло учасникам обміркувати отриману інформацію та випробувати запропоновані методи роботи на практиці. Таким чином кожен з учасників в рамках навчання пройшов шлях від розуміння проблеми до усвідомлення власного потенціалу у її вирішенні та планування відповідних дій.

Запропоноване навчання не лише сприяло підвищенню обізнаності вчителів-учасників програми, але й допомогло нам виявити низку проблем, які уповільнюють роботи з протидії насильству в школі. Серед них варто зазначити і велике психологічне навантаження вчителів від тривалої роботи з дітьми (більшість вчителів мають стаж роботи більше як 10 років), яке призводить до професійного вигорання; і стереотипне уявлення про те, що лише від батьків залежить, яким чином дитина поводить себе в школі – зважаючи на це, вчителі намагаються зняти з себе відповідальність навіть у тих випадках, коли ситуація залежить від них безпосередньо.

Важливим недоліком, що також актуалізувався в ході роботи, стало те, що в більшості шкіл не існує правил поведінки, які необхідні, щоб формувати зрозумілі і чіткі кордони дозволеного і прийняттого для дітей і дорослих. Стосовно останніх також варто відзначити, що немає чітко прописаних етичних стандартів поведінки вчителя в школі, а існуючі посадові інструкції, яких має дотримуватись педагог у викладацькій діяльності, жодним чином не регулюють відносини вчителя з колегами, учнями та адміністрацією.

¹ Опитувальники дивіться у додатках

² <http://wcu-network.org.ua/ua/defence-rights/277/278/>

Загальна інформація про проект

ЗУСТРІЧ З УПОВНОВАЖЕНИМ З ПРАВ ДІТЕЙ І СТУДЕНТІВ ШВЕЦІЇ

Важливим інструментом для роботи в школах стала можливість ознайомитися з досвідом інших країн, зокрема Швеції, де на законодавчому рівні закріплені обов'язок кожної школи розробляти щорічний план дій із запобігання насильству та дискримінації. Відсутність такого плану в цій країні є фактором, що збільшує відповідальність школи, у разі, якщо виявляється випадок насильства чи дискримінації її учнів.

Досвідом впровадження таких планів з українськими колегами – представниками пілотних шкіл, а також представниками Міністерства освіти і науки України – ділився 7 вересня 2010 року шведський Уповноважений, Ларс Арреніус. Питання, які висвітлювались під час спілкування з колегами:

1. Чому для вирішення проблеми насильства і дискримінації в Шведській школі важливим є законодавство?
2. Які цілі цього законодавства і який результат його впровадження?
3. Які ресурси необхідні для впровадження цього законодавства?
4. Які переваги планування роботи із запобігання насильству і дискримінації в школі?
5. До чого призводить відсутність такого планування?
6. Яким чином учні можуть взяти участь у плануванні дій щодо подолання насильства і дискримінації в школі?

ТРЕНІНГ ДЛЯ ДИРЕКТОРІВ ШКІЛ

4

Для вирішення проблеми насильства та дискримінації в школі надзвичайно важливою є роль позитивного лідера – директора школи, від волі якого залежить, яким чином відповідну роботу в школі буде заплановано і впроваджено.

Саме тому з метою покращення навичок з планування діяльності школи із запобігання, виявлення та вирішення випадків дискримінації, принижуючого гідність поведінки та насильства серед дітей, 2-3 березня 2011 року було проведено тренінг для адміністрації пілотних шкіл.

Питання, які розглядалися під час тренінгу, передбачали як підвищення обізнаності директорів стосовно міжнародних підходів до питань «булінгу», принизливого ставлення, дискримінації, так і практичну роботу із розробки планів дій шкіл із запобігання та вирішення різних форм насильства: від створення робочої групи, збору інформації та оцінки ризиків до формування основних проблем, які існують в школі та на яких планується зосередити зусилля протягом року.

ПУБЛІКАЦІЇ ПРОЕКТУ

БРОШУРА ДЛЯ ДІТЕЙ

Для підвищення обізнаності дітей про різні форми насильства було розроблено брошуру, в якій у формі коміксів надавались ілюстрації випадків, із якими діти можуть стикатися щодня: образи, бійки, неприємні дотики або відбирання їжі. Брошури планувалися для дітей середнього шкільного віку, проте досвід їх використання вказує на прийнятність їх застосування і в молодших класах.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК «ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ НАСИЛЬСТВА В ШКОЛІ»

В основі навчально-методичного посібника було покладено напрацювання практичної роботи з педагогічними колективами пілотних шкіл. Він надає інформацію про можливості системної тренінгової роботи з дітьми, батьками та педагогами задля подолання насильства над дітьми в школі. Посібник розроблений для вчителів, соціальних педагогів, психологів та інших спеціалістів, які працюють безпосередньо з дітьми.

ЗВЕДЕНА ТАБЛИЦЯ ЗАХОДІВ ПРОЕКТУ³ :

Кількість пілотних областей	4
Кількість пілотних шкіл	20
Кількість учнів, що взяли участь в опитуванні (2009 рік)	1355
Кількість педагогів, що взяли участь в опитуванні (2009 рік)	332
Кількість проведених тренінгів для тренерів	2
Кількість проведених тренінгів для директорів шкіл	1
Кількість проведених тренінгів для вчителів пілотних шкіл	158
«Насильство в школі: аналіз проблеми та допомога, якої потребують діти та вчителі у її розв'язанні», примірників	500
Методичний матеріал «Мапа школи», примірників	1000
Навчально-методичний посібник «Організація роботи з розв'язання проблеми насильства в школі»	1000
Інформаційні буклети для дітей	10 000
Кількість педагогів, що взяли участь в опитуванні (2011 рік)	305
Кількість учнів, що взяли участь в опитуванні (2011 рік)	1412

³Таблиця не включає перелік заходів, які проводились Жіночим консорціумом та партнерськими організаціями додатково і не передбачались від початку проекту.

Аналіз змін

МЕТА І ЗАВДАННЯ

Якщо метою нашого першого дослідження (2009) було проаналізувати проблему насильства в школі та виявити потреби вчителів і учнів для її розв'язання, то мета повторного дослідження була оцінити зміни, які відбулись у сприйнятті проблеми насильства дітьми та учнями після проведеної з ними роботи, про яку йшлося в попередньому розділі.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

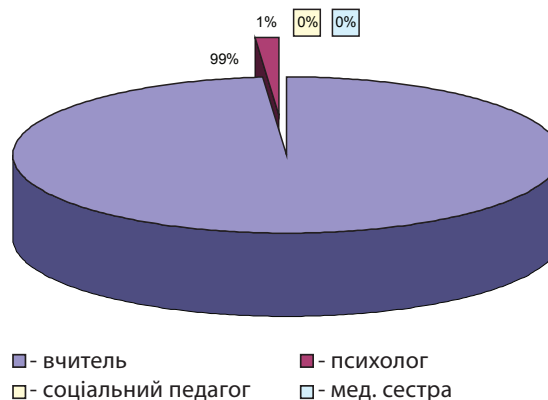
Методологія дослідження повністю збігалася з тією, що використовувалась на початку проєкту: використовувались ті самі анкети для вчителів та учнів трьох вікових груп (9 – 11, 12 – 14 і 15 – 16 років), а опитування ми намагались провести серед тих же вчителів та учнів. Змінилися лише діти молодшої вікової групи.

У цих самих школах було проведено анкетування дітей трьох вікових груп: 9 – 11 років – 479 особи, 12 – 14 років – 507 особи, 15 – 16 років – 497 особи. Для кожної з трьох вікових груп було підготовлено окрему анкету. Більшість питань збігалися, вони були адаптовані відповідно до вікових особливостей дітей. У кожній школі було опитано один клас відповідної вікової групи. Залежно від розміру школи кількість опитаних дітей кожної вікової категорії по окремих школах коливалася від 15 до 40 осіб, загальна кількість респондентів у кожній віковій категорії по області склала біля 120 осіб.

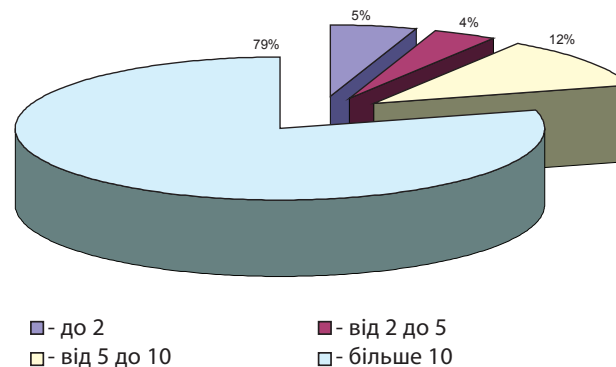
Зміни, які ми намагались відслідкувати, цілком збігалися з проблемами, які ми аналізували у 2009 році, зокрема це:

- **визначення насильства** – зміни у розумінні феномена насильства, насильства над дітьми та їх проявів і форм педагогічним складом та учнями, рівень визнання наявності такої проблеми;
- **найбільш поширені форми насильства** – аналіз місць, де діти найчастіше зазнають насильства, виявлення існування насильства у школі, з'ясування частоти випадків насильства щодо дітей у школі, поширеність різних форм та проявів насильства щодо дітей, наявність дітей-агресорів;
- **допомога, що надається, ставлення до потерпілих і насильників** – шляхи передачі інформації про випадки насильства, допомога, що надається дітям-агресорам та постраждалим дітям, механізми взаємодії з іншими структурами, превентивна робота на базі школи, шляхи інформування дітей про насильство як явище та допомогу, яку можна отримати у школі;
- **допомога, якої потребують вчителі та діти для розв'язання проблеми** – зацікавленість педагогічного складу та адміністрації шкіл у веденні превентивної роботи та надання безпосередньої допомоги дітям, організація ефективної взаємодії з іншими залученими до попередження насильства структурами, необхідність надання додаткової інформації з проблематики насильства дітям та дорослим у школі.

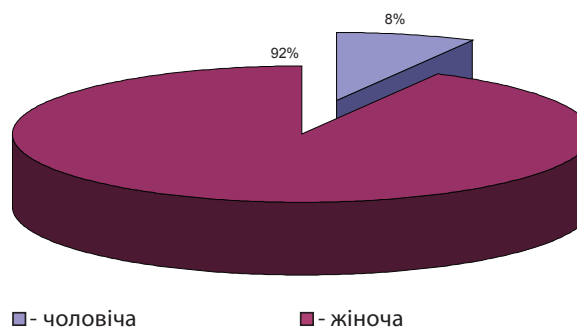
У кожній школі було опитано 10 – 20 вчителів. Загальна кількість представників педагогічного складу, які взяли участь у дослідженні, – 305 (2011). За фахом респонденти – представники шкіл розподілилися так⁴:

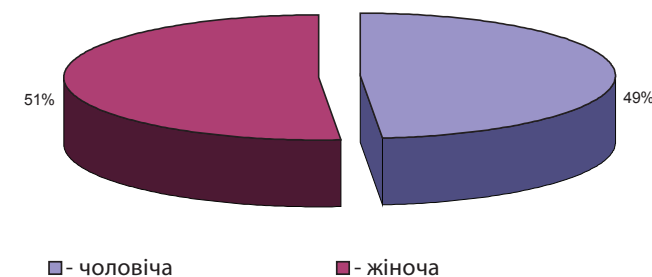
Серед тих, хто взяв участь у повторному дослідженні, переважна більшість – досвідчені вчителі зі стажем роботи, який перевищує 10 років. Наступний розподіл враховує лише тих респондентів, які повідомили свій стаж роботи в школі:

Гендерний розподіл серед опитуваних не змінився, що вказує на стабільність педагогічних колективів:

Відповідний розподіл дітей – респондентів за статтю виявився таким:

⁴ Результати опитування педагогів у 2011 році

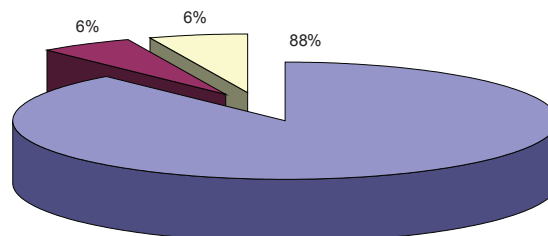
1. Визначення насильства

Повторне дослідження виявило, що насильство над дітьми вважають актуальною проблемою 88% з опитаних педагогів. У порівнянні із 82% у попередньому дослідженні показник збільшився, хоча ріст показника є незначним. Так само 6% педагогів вважають проблему неактуальною або їм важко визначити власну позицію з цього питання. Цікаво, що частки представників педагогічного персоналу, які не визначилися чи заперечують актуальність проблеми, і в попередньому дослідженні були майже рівними. **Варто відмітити, що підвищення обізнаності педагогічних працівників щодо розуміння проблеми насильства над дітьми як соціального явища було одним із завдань діяльності за проектом, і його можна вважати одним із результатів проекту.**

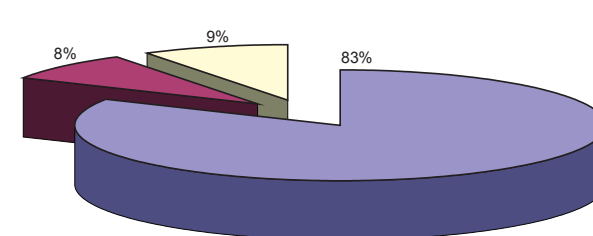
Рівень знайомства з темою насильства, який продемонстрували учні, зберіг попередні тенденції: зростання кількості дітей, які позитивно відповіли на запитання «Чи знаєш ти, що таке насильство?», зі зростанням віку респондентів. У 9-11 років кількість позитивних відповідей становить 78% у хлопців та 80% у дівчат; у 12-14 років цей показник становить 88% та 90% відповідно; а в 15-16 років – 91% та 92%. Для порівняння показники у минулому дослідженні були такими: для дітей у віці 9-11 років кількість позитивних відповідей - 76% у хлопців та 72% у дівчат; у віці 12-14 років - 86% та 85% відповідно; а в 15-16 років – 93% та 95%. Найбільші зміни виявлено у молодшій віковій групі. Кількість тих, кому важко відповісти на таке питання ско-

Чи вважаєте Ви актуальною проблему насильства над дитиною?

Результати опитування педагогів у 2011 році

Результати опитування педагогів у 2009 році

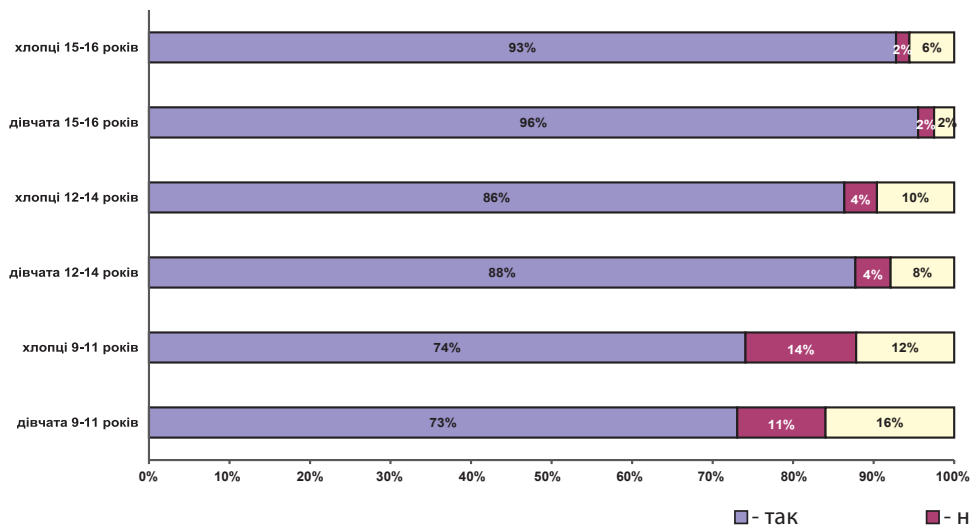
■ - так ■ - ні □ - важко відповісти

ротилося у дівчат з 16% до 10%, а у хлопців з 12% до 9%. **Такі зміни свідчать скоріше не про збільшення насильства у житті дітей, а про більше усвідомлення ними даного явища, що передбачалося в рамках проекту.** За цими даними можемо прослідкувати підвищення усвідомлення кількості насильства у своєму житті. Серед хлопців і дівчат, які у 2009 році були у віці 12-14 років і дали відповідно 76% та 72% позитивних відповідей на запитання, при повторному дослідженні у 2011 відсоток тих, хто позитивно відповів на запитання, збільшується до 91% та 92% відповідно.

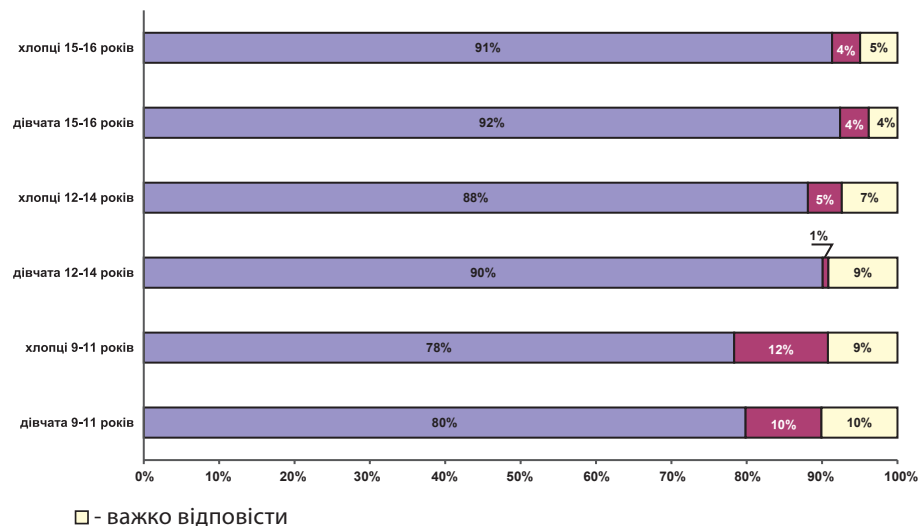
6

Чи знаєш ти, що таке насильство?

Результати опитування дітей у 2009 році

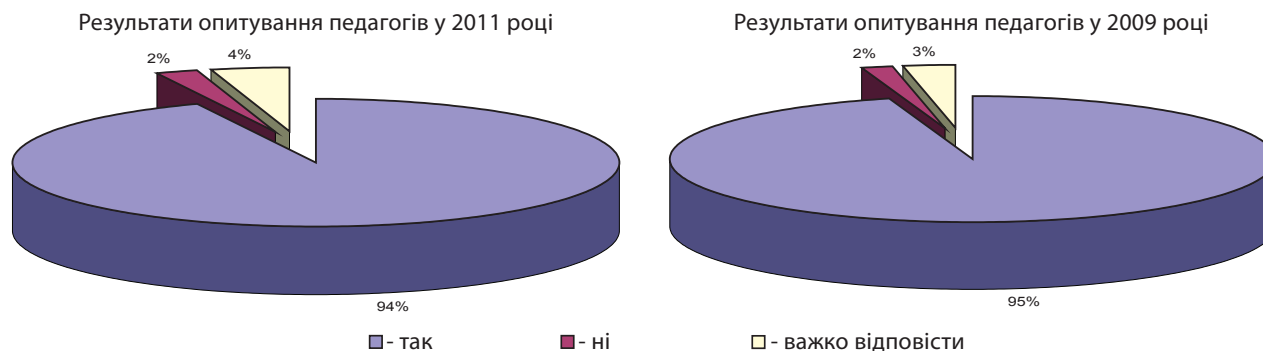
Результати опитування дітей у 2011 році

■ - так ■ - ні □ - важко відповісти

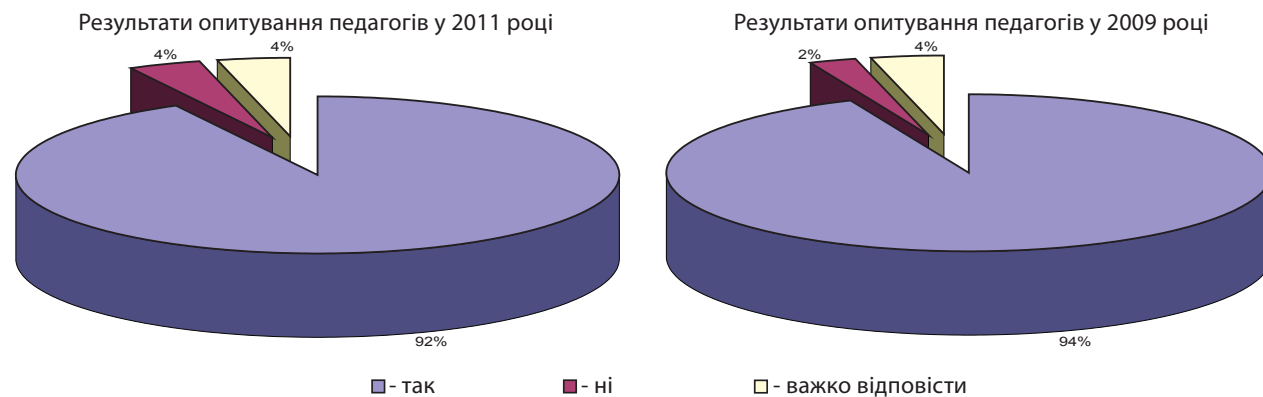
1. Визначення насильства

Чи вважаєте Ви актуальною проблему насильства серед дітей?

Актуальність проблеми насильства серед дітей підтверджують 94% опитаних педагогів. Таким чином, лише 6% респондентів у порівнянні з 13% попереднього опитування серед тих, хто не вважає актуальною проблему насильства над дітьми, визнають її актуальність серед дітей. **Таке зменшення можна розглядати як прямий вплив проекту щодо актуалізації проблематики серед педагогів та привернення уваги до необхідності її помічати. Можна сказати, що ці дані говорять про підвищення розуміння відповідальності школи за випадки насильства серед дітей.**

Чи згодні Ви із визначенням «Насильством є будь-яка дія, внаслідок якої завдається шкода фізичному та / або психічному здоров'ю особи?»

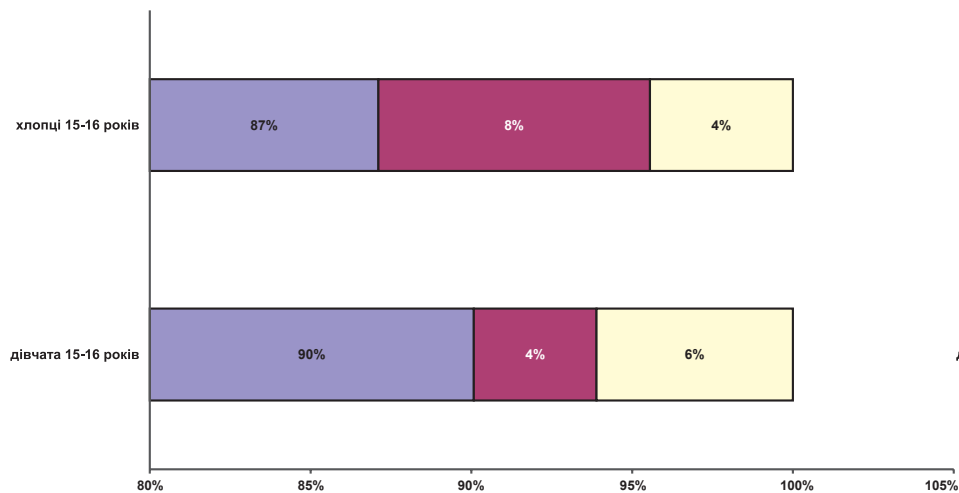
Робота із персоналом школи з метою опосередкованого впливу на формування особистості дітей приводить до формування загальних понять як у дорослих, так і в дітей. Як наслідок, переважна кількість опитаних педагогів – 93% (у минулому дослідженні 84%) – згодні із визнаним розумінням насильства – «Насильством є будь-які дії однієї людини стосовно іншої, в результаті яких завдається шкода фізичному або психічному здоров'ю».

1. Визначення насильства

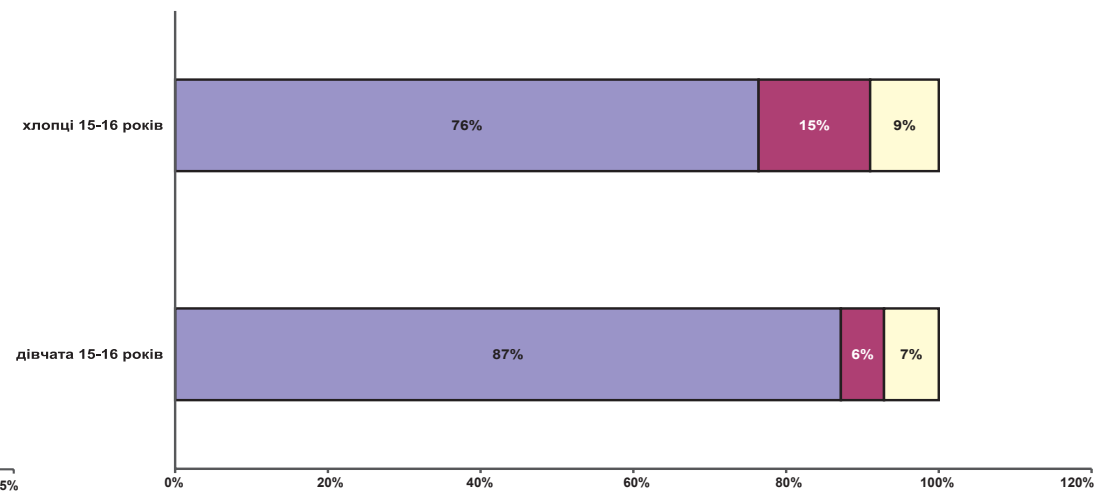
З цим визначенням згодні й 87% 15-16 річних хлопців та 90% дівчат того ж віку. Наявна тенденція до збільшення частки хлопців, які мають загальноприйняте ставлення до цього явища, що особливо помітно по збільшенню незгодних із цим визначенням – з 15% до 8% – і тих, кому важко відповісти – з 9% до 4%.

Чи погоджуєшся ти із визначенням «Насильством є будь-яка дія однієї людини по відношенню до іншої, внаслідок якої завдається шкода фізичному або психічному здоров'ю»?

Результати опитування дітей у 2009 році

Результати опитування дітей у 2011 році

■ - так ■ - ні □ - важко відповісти

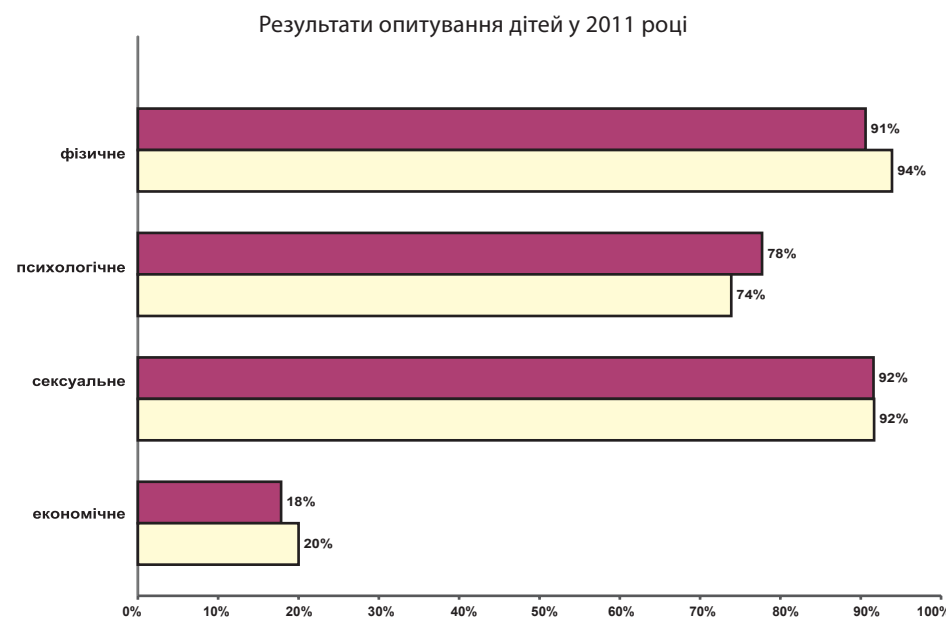
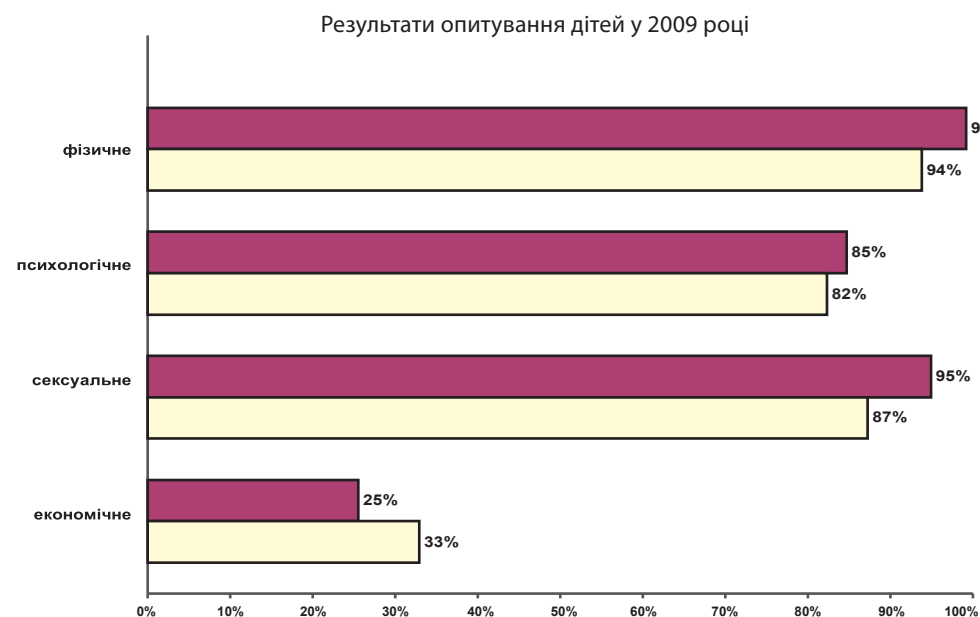
1. Визначення насильства

Такі показники серед учителів та учнів є безумовним впливом проекту, бо саме це загальноприйняте визначення давалося як рекомендоване при роботі з цими двома цільовими групами, що значно посилило інформаційне поле, із якого вони могли взяти інформацію та сформулювати власне визначення проблемного явища. Подальші дані щодо розуміння видів насильства та його проявів загалом підтверджують зазначене вище.

Так, підлітки показали зростання обізнаності з основними видами насильства. Вони однаково добре орієнтуються в основних видах насильства (фізичне, сексуальне, психологічне), а такий вид насильства як економічне (найбільш складний для розуміння), виявився знайомим для 25% дівчат та 33% хлопців. Хоча відмічається помірно виражене зростання цього показника у порівнянні з минулим опитуванням (минулі показники були 20% для хлопців та 18% для дівчат), частка дітей, які виділяють цей вид насильства, залишається недостатньою (приблизно 1:3). Така тенденція може свідчити про недостатню увагу до цього питання з боку дорослих та все ще недостатнє розуміння економічного насильства як явища ними самими.

не), а такий вид насильства як економічне (найбільш складний для розуміння), виявився знайомим для 25% дівчат та 33% хлопців. Хоча відмічається помірно виражене зростання цього показника у порівнянні з минулим опитуванням (минулі показники були 20% для хлопців та 18% для дівчат), частка дітей, які виділяють цей вид насильства, залишається недостатньою (приблизно 1:3). Така тенденція може свідчити про недостатню увагу до цього питання з боку дорослих та все ще недостатнє розуміння економічного насильства як явища ними самими.

Які ти знаєш види насильства (за необхідністю, обери кілька варіантів відповіді)?

■ - дівчата 15-16 років

□ - хлопці 15-16 років

1. Визначення насильства

ВИСНОВКИ:

Безпосередніми результатами проекту можна вважати підвищення показників усвідомлення існування проблеми, її визначення та основних проявів як серед учителів, так і серед дітей. Причому загальні тенденції зберігаються, наприклад, тенденція до більшого усвідомлення цієї проблеми по мірі дорослішання і застосування знань у цій сфері стосовно себе.

Крім того, у педагогів збільшилося розуміння існування не тільки проблеми насильства над дітьми, а й проблеми насильства серед дітей та, опосередковано, усвідомлення відповідальності школи за подібні ситуації.

Варто відзначити тенденцію до нехтування проблемою економічного насильства через недостатній рівень розуміння цього явища в першу чергу з боку педагогів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ:

Такий досвід можна вважати успішним і рекомендувати продовження втілення дій, запланованих за результатами минулого дослідження:

10 Продовжити ознайомлення педагогів і дітей з різноманітними проявами насильства, а також про його наслідки. Особливу увагу варто приділити «легким» формам прояву насильства серед дітей, зокрема стосовно психологічного й економічного його видів. Також варто ознайомлювати суспільство з загальноприйнятим у світі поняттям «нехтування потребами дитини», яке є більш широким з огляду на розуміння проблеми насильства над дітьми.

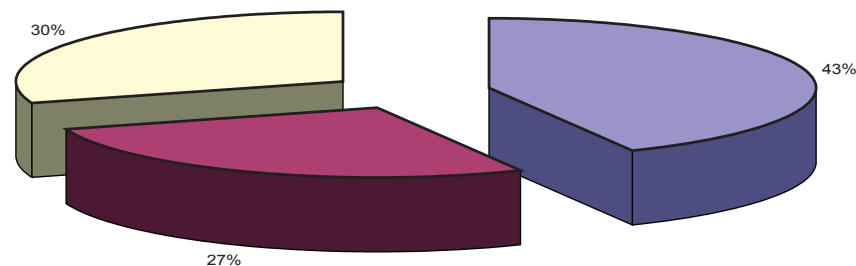
Необхідно, щоб педагоги самі навчилися правильно ідентифікувати насильство як у своїй поведінці, так і в поведінці дітей, щоб сформулювати єдиний погляд на існуючу проблему.

2. Найбільш поширені форми насильства

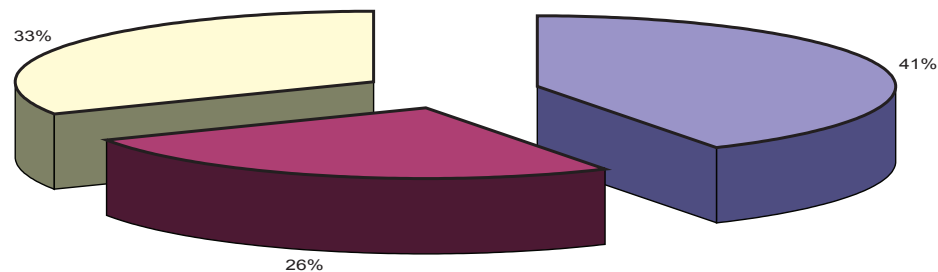
Хоча педагогічному колективу було презентовано результати первинного аналізу проблеми насильства серед дітей, у якому частина дітей ідентифікувала себе та своїх друзів як жертв насильства, на питання «Чи зазнають діти, з якими Ви працюєте, насильство?» позитивно відповіли 43% опитаних, заперечують такий факт 27%, не визначилися з відповіддю 30% респондентів. Дані залишилися майже незмінними у порівнянні з минулим дослідженням. **Цей факт свідчить про складність сприйняття інформації з цього питання та визнання самого факту існування насильства серед дітей, із якими людина працює (а опосередковано й власної провини за це), навіть якщо наявна інформація від самих жертв. Тобто відповідальність школи загалом поступово формується, а ось усвідомлення особистої відповідальності гальмується. У цьому напрямку варто продовжувати роботу в майбутньому.**

Чи зазнають діти, з якими Ви працюєте, насильства?

Результати опитування педагогів у 2011 році

Результати опитування педагогів у 2009 році

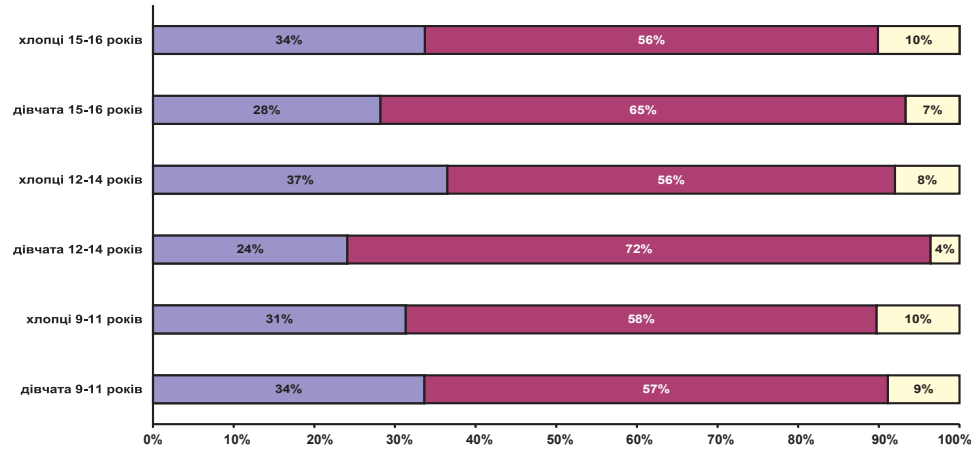
■ - так ■ - ні □ - важко відповісти

2. Найбільш поширені форми насильства

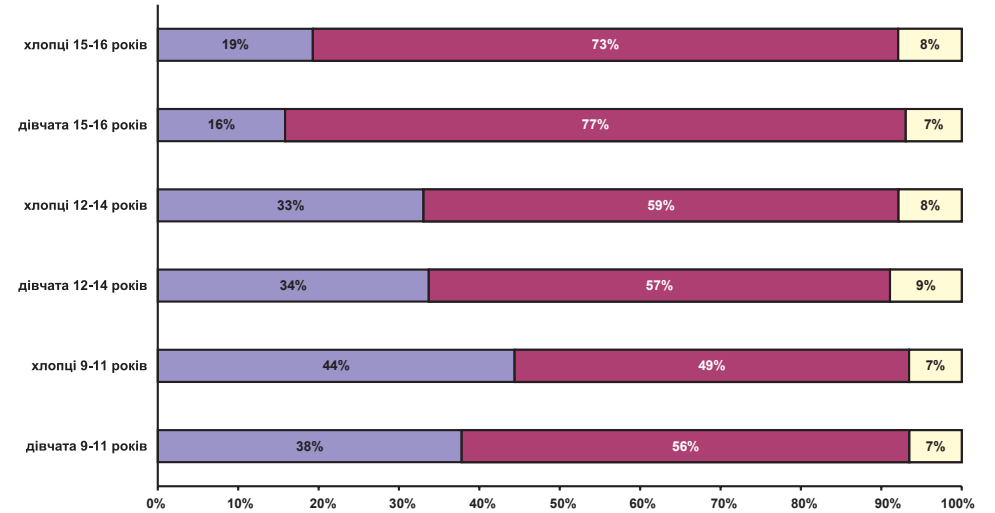
Наявність дітей, які постраждали від насильства, серед учнів шкіл, які брали участь в опитуванні, підтверджує самоідентифікація їх як таких приблизно третиною опитаних, біля 65% відмічають, що такими є їхні друзі.

Чи відбувалось щось подібне з тобою?

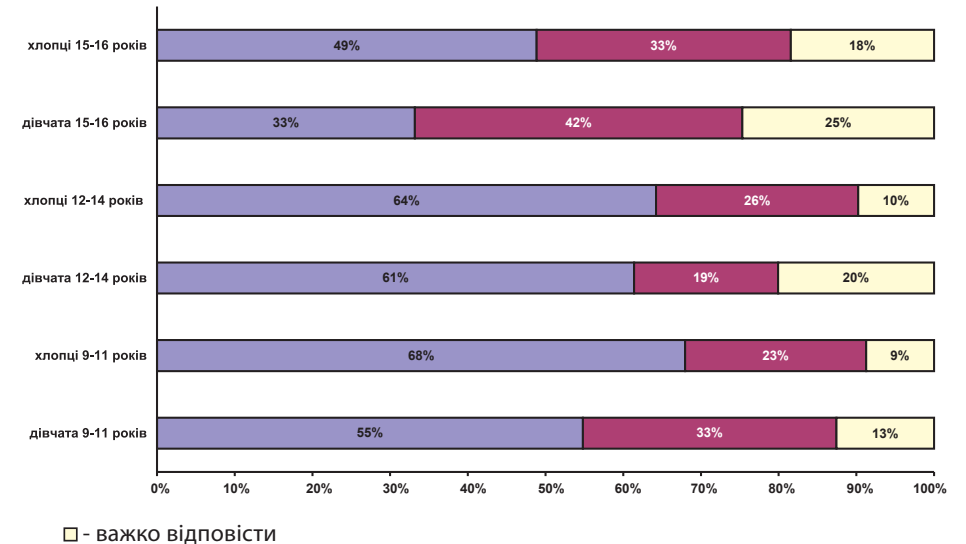
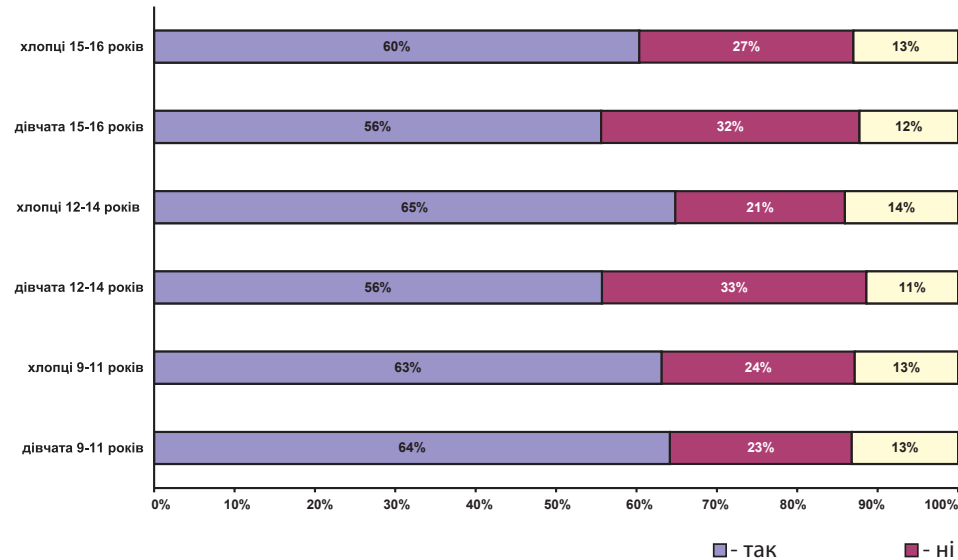
Результати опитування дітей у 2009 році

Результати опитування дітей у 2011 році

Чи щось подібне відбувалося з твоїми друзями?

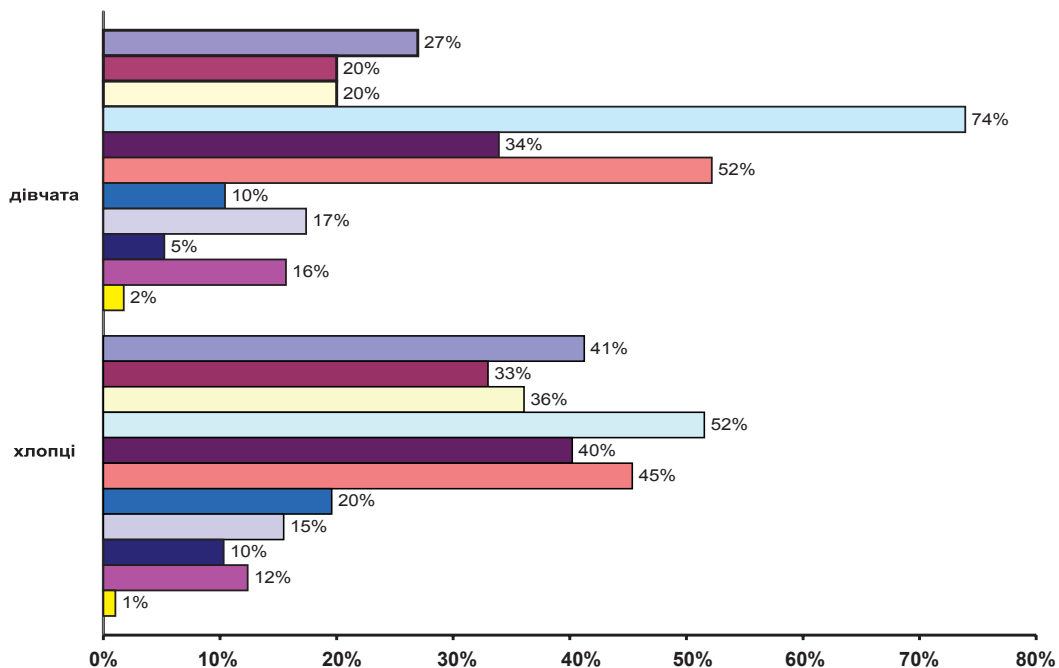
2. Найбільш поширені форми насильства

Звертає на себе особливу увагу факт значного зниження фізичного насильства в школах (таких його форм як побиття, запотиличники, копняки). Виражене зниження (з 46% до 8%) даного показника відмічено у дівчат середніх та старших вікових груп. Однак у них же відзначається зростання рівня образ (до 90% та 100% відповідно). **Зростання поміченого пси-**

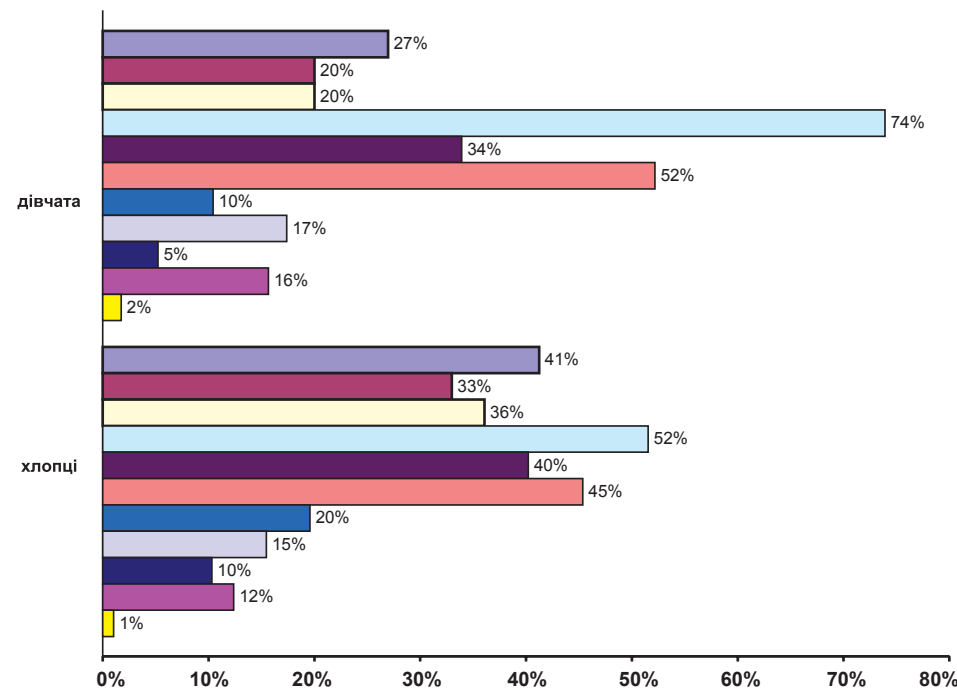
хологічного насильства може свідчити як про зріст самоповаги дітей, які не бажають зазнавати приниження, так і про формування більш соціально прийнятної насильства замість тих видів, що підлягають осуду та покаранню.

Якщо так, що саме? (9-11 років)

Результати опитування дітей у 2009 році

Результати опитування дітей у 2011 році

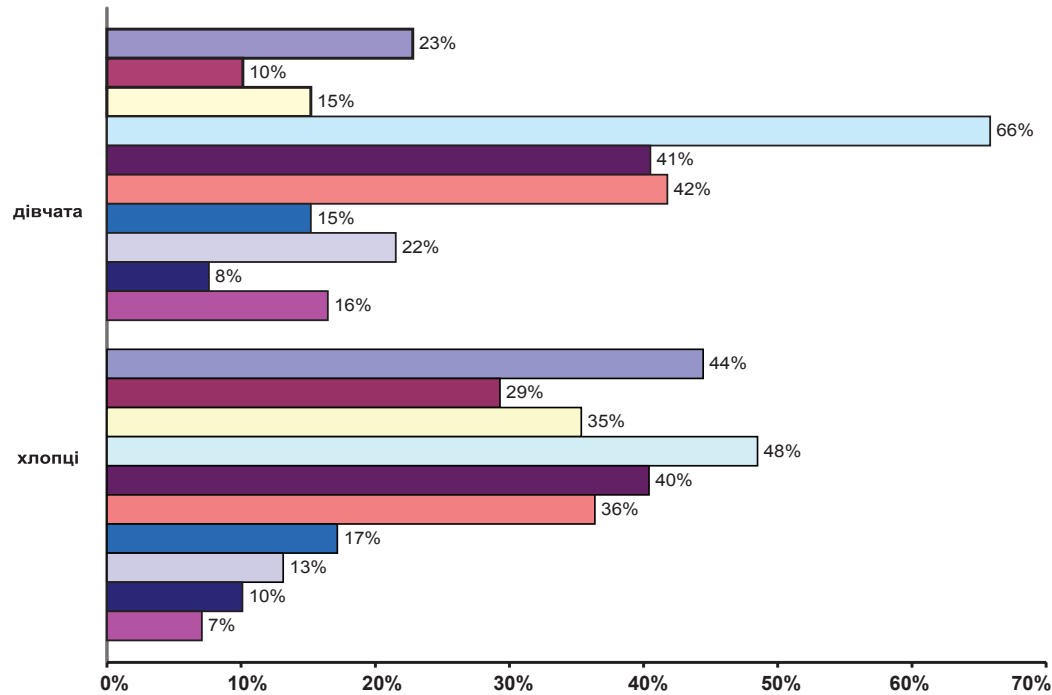

- - побиття
- - запотиличники
- - копняки
- - образ
- - приниження
- - використання образливих прізвиськ
- - псування майна іншої особи
- - неприємні дотики до твого тіла
- - позбавлення їжі, грошей
- - бойкот (коли не помічають іншу людину)
- - інше

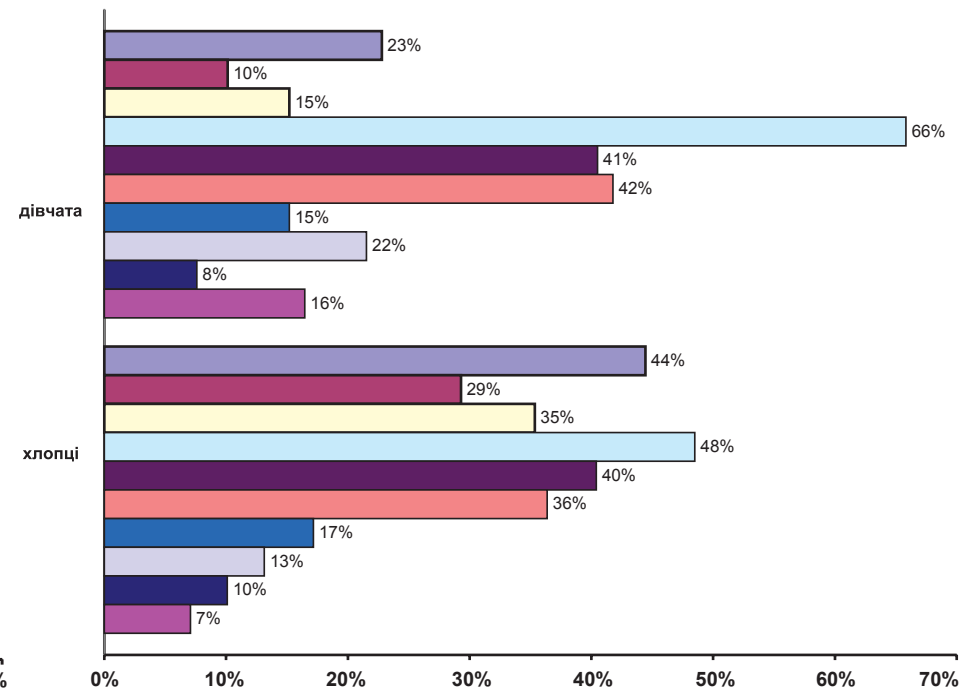
2. Найбільш поширені форми насильства

Якщо так, що саме? (12-14 років)

Результати опитування дітей у 2009 році

Результати опитування дітей у 2011 році

- побиття
 - запотиличники
 - копняки
 - образа
 - приниження
 - використання образливих прізвиськ
 - псування майна іншої особи

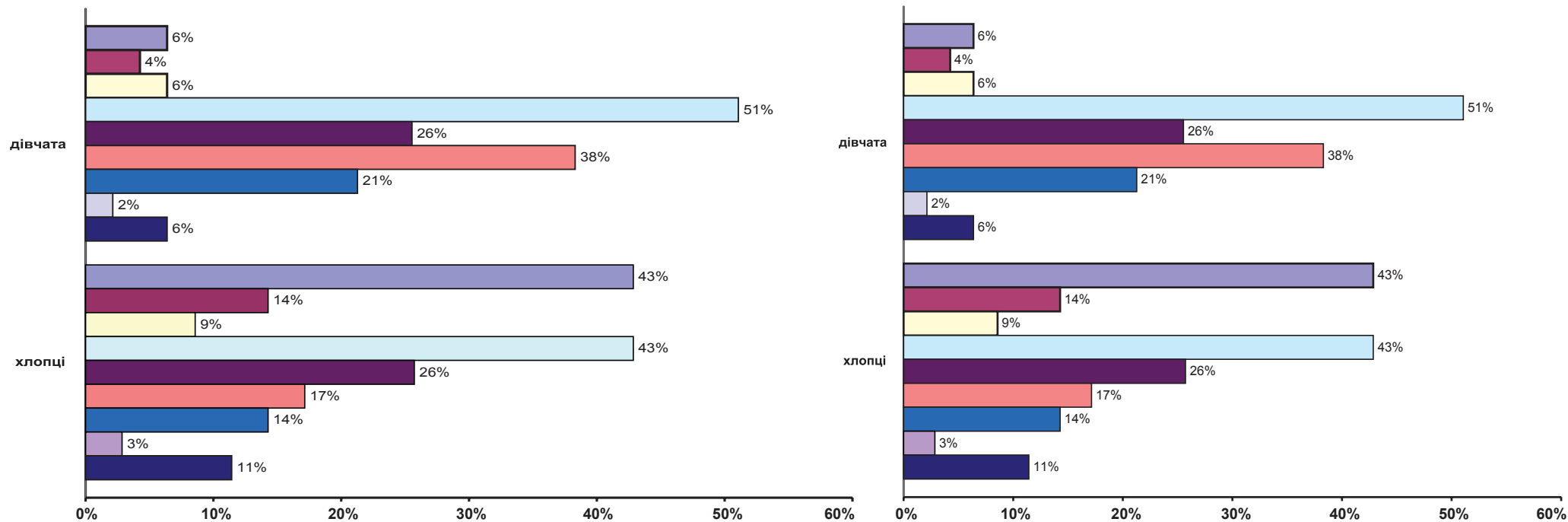
- неприємні дотики до твого тіла
 - позбавлення їжі, грошей
 - бойкот (коли не помічають іншу людину)
 - інше

2. Найбільш поширені форми насильства

Якщо так, то що саме (наведи конкретні приклади)? (15-16 років)

Результати опитування дітей у 2009 році

Результати опитування дітей у 2011 році

- - побиття
- - запотиличники
- - копняки
- - образа
- - приниження
- - використання образливих прізвиськ
- - псування майна іншої особи
- - неприємні дотики до твого тіла
- - позбавлення їжі, грошей
- - бойкот (коли не помічають іншу людину)
- - інше

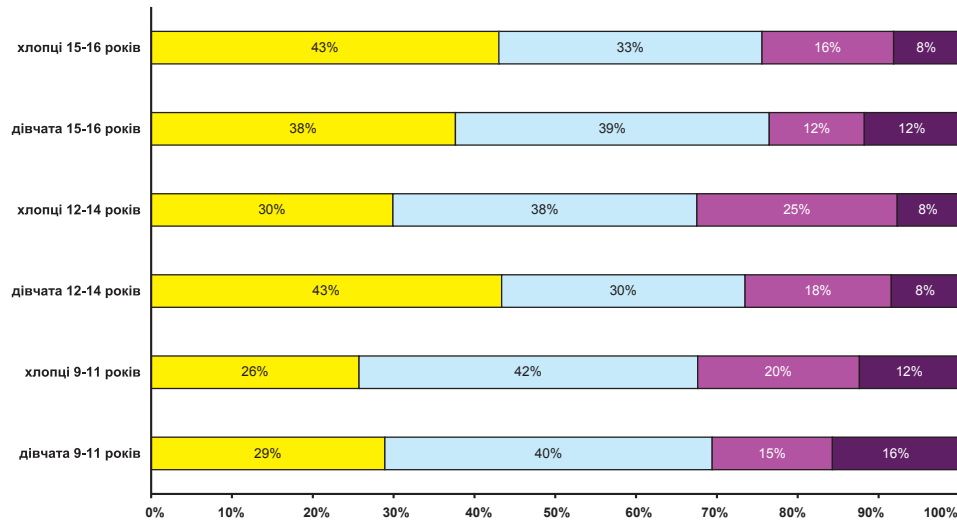
2. Найбільш поширені форми насильства

Значно знизилася частота зазнавання насильства. Так, два роки тому від 21% до 33% дітей вказували, що вони часто зазнають насильства (від практично щоденного до кількох разів на місяць). Чинне опитування виявило, що цей показник становить від 10% до 18%. **Таке**

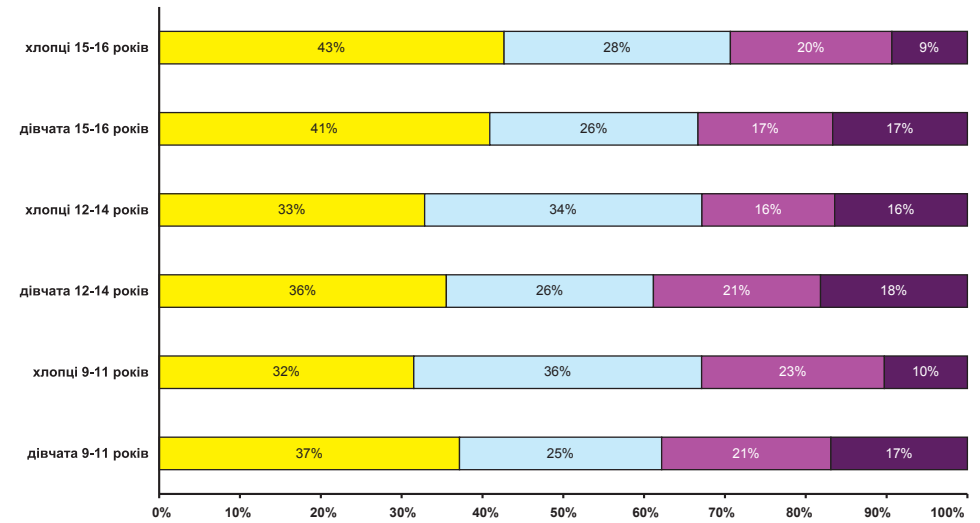
значне зменшення свідчить про те, що насильство в цих школах набуває епізодичного, а не системного характеру, що можна розглядати як результат проекту.

Якщо так, то як часто за останній рік?

Результати опитування дітей у 2009 році

Результати опитування дітей у 2011 році

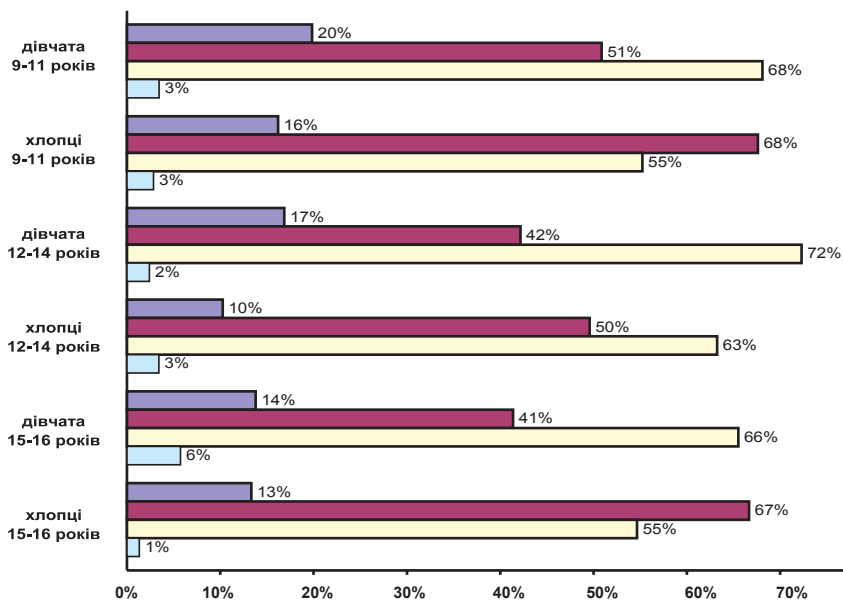
■ - один раз ■ - кілька разів на рік ■ - кілька разів на місяць ■ - майже кожного дня

2. Найбільш поширені форми насильства

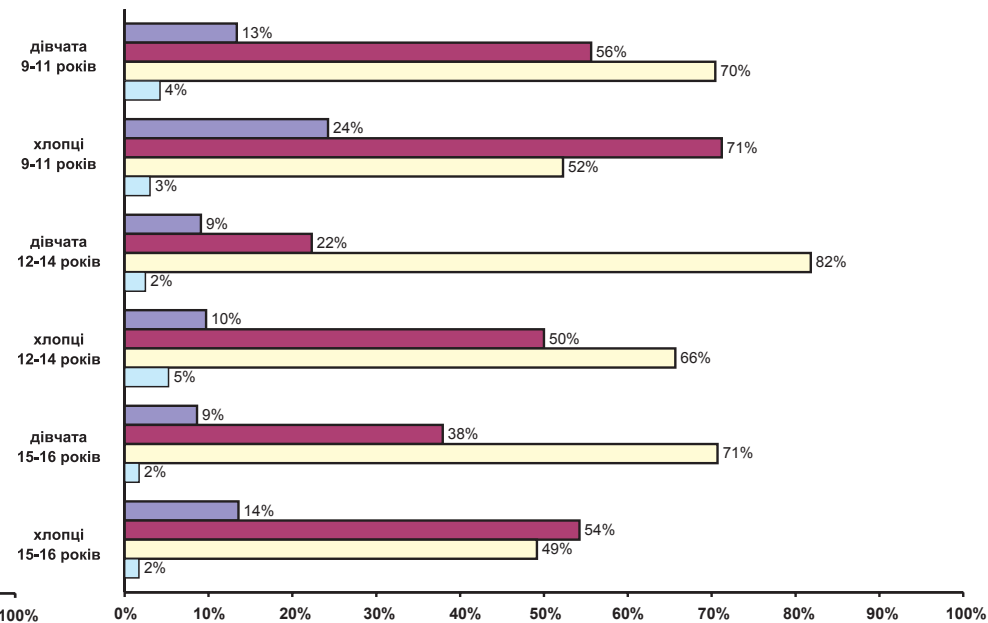
Наявність дітей, які постраждали від насильства, серед учнів шкіл, які брали участь в опитуванні, підтверджує самоідентифікація їх як таких приблизно третиною опитаних, біля 65% відмічають, що такими є їхні друзі.

Якщо так, то де саме?

Результати опитування дітей у 2009 році

Результати опитування дітей у 2011 році

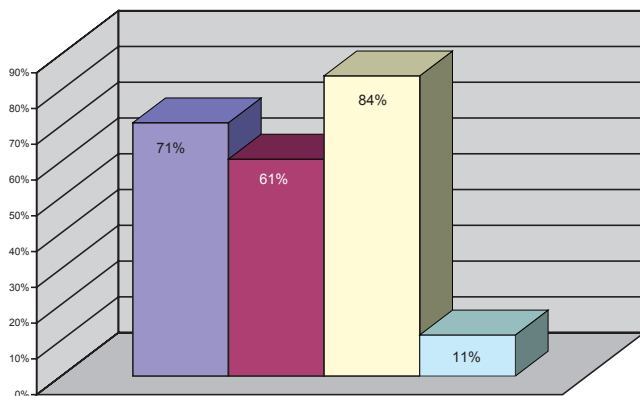

■ - дома ■ - на вулиці □ - в школі □ - інше

2. Найбільш поширені форми насильства

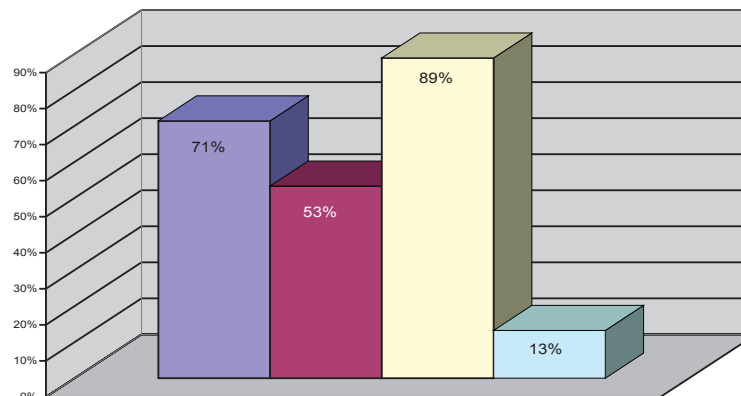
Де, на Ваш погляд, діти частіше за все зазнають насильства?

Результати опитування педагогів у 2011 році

■ - родина ■ - школа ■ - вулиця ■ - інші місця

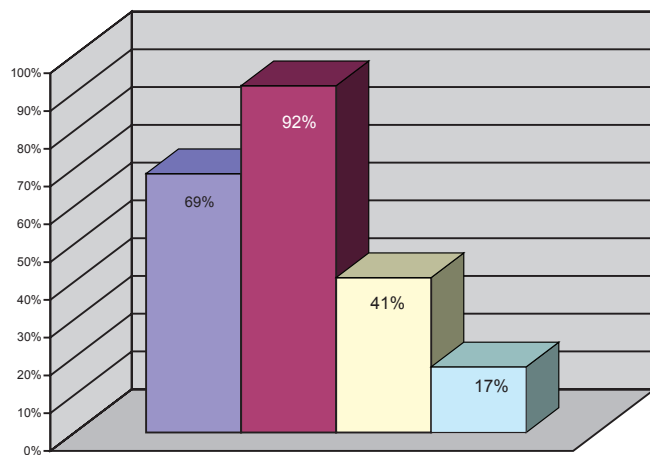
Результати опитування педагогів у 2009 році

Місцем, де діти найчастіше зазнають насильства, педагоги в переважній більшості вважають вулицю (84%). Більше половини респондентів (61%) згодні з фактом страждання дітей від насильства в школі. Така **позиція дозволяє зробити висновок щодо готовності цієї частини опитаних взяти на себе відповідальність за те, що відбувається в школі, та підтверджує висновки, наведені вище.**

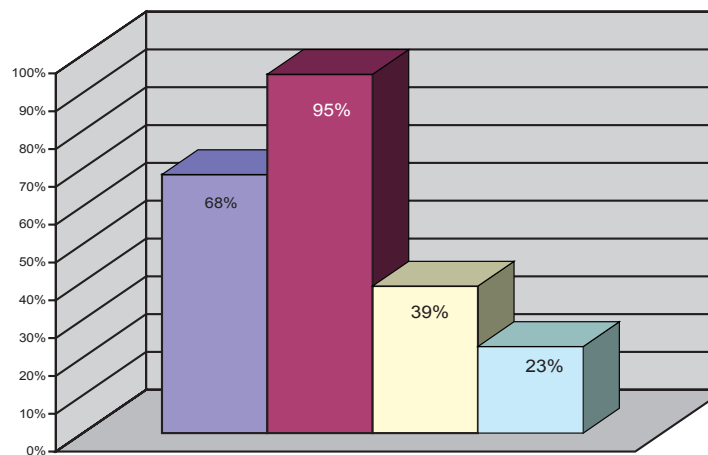
Хто, на Ваш погляд, частіше вчиняє насильство по відношенню до дітей?

Результати опитування педагогів у 2011 році

■ - батьки ■ - інші діти ■ - дорослі, які працюють із дітьми ■ - інші дорослі (хто саме)

Результати опитування педагогів у 2009 році

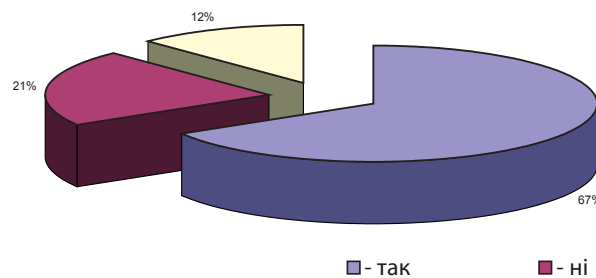
Розуміння існуючої проблеми підтверджує те, що основним джерелом насильства стосовно дітей переважна більшість опитаних вважає інших дітей (92%). Також знизилась кількість педагогів, які вважають, що насильство над дітьми чинять «інші дорослі» з 23% до 17%, це може свідчити, що педагоги розподіляють відповідальність за вчинення насильницьких дій до дітей на тих, хто оточує дитину постійно. Інші дані майже не змінилися

2. Найбільш поширені форми насильства

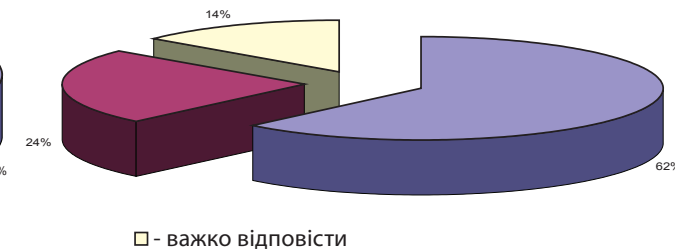
Незважаючи на те, що на питання «Чи зазнають діти, з якими Ви працюєте, насильства?» позитивно відповіло 43% опитаних, помічали прояви насильства серед дітей в школі 67% респондентів з числа педагогів, що майже повністю відповідає попереднім даним.

Чи помічали Ви прояви насильства серед дітей у Вашій школі?

Результати опитування педагогів у 2011 році

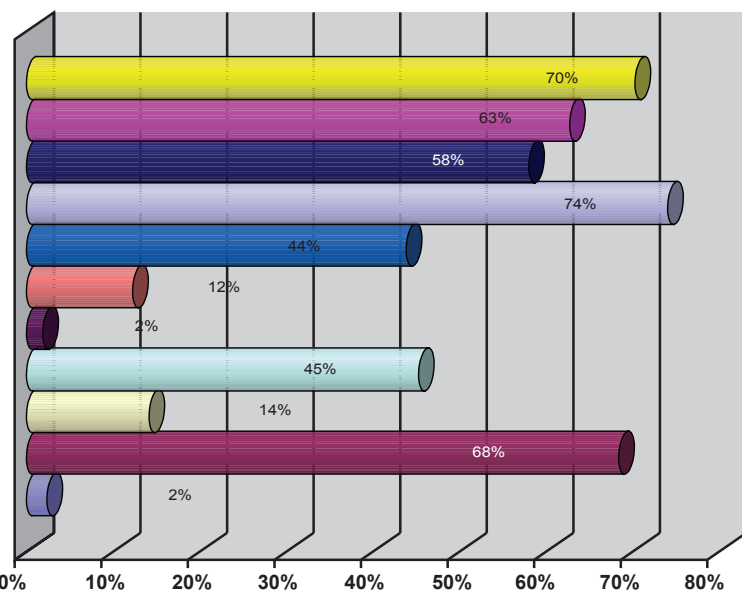
Результати опитування педагогів у 2009 році

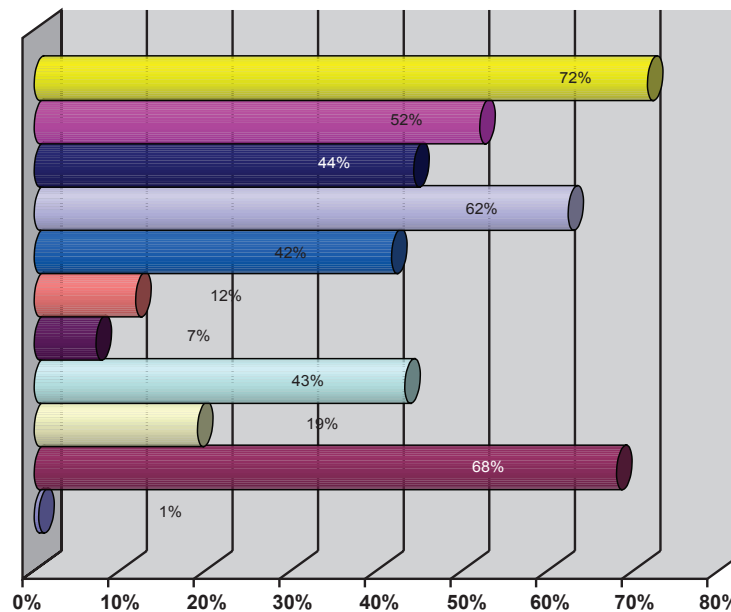
Слід відзначити незначне збільшення частки таких форм насильства як відбирання їжі (з 2% до 7%) та ігнорування почуттів та потреб дитини (з 14% до 19%). **Можливо, цей фактор свідчить про розширення сприйняття педагогами взаємин між учнями.** Усі інші показники майже не змінилися або трохи зменшилися.

Якщо "так", то які саме прояви насильства було помічено Вами?

Результати опитування дітей у 2009 році

Результати опитування дітей у 2011 році

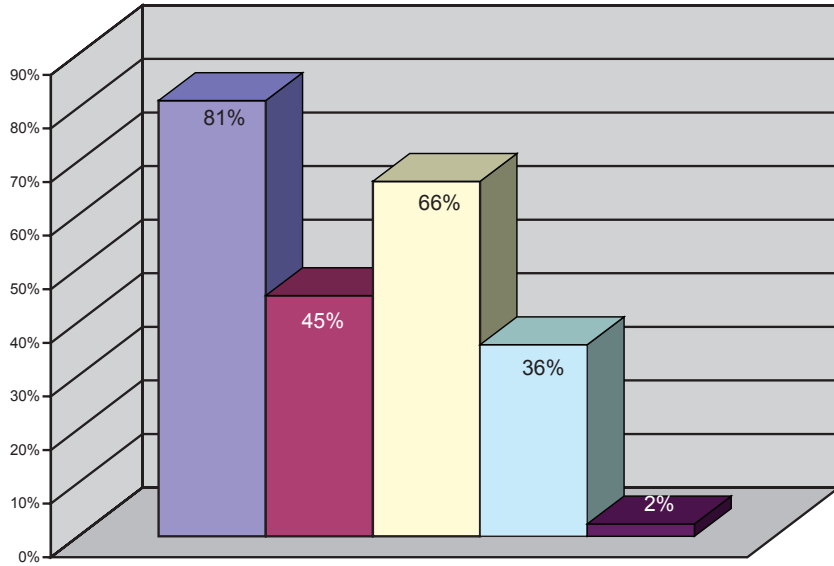
- - побиття
- - сварки
- - кривдження
- - приниження
- - «навішування ярликів»
- - порівняння
- - позбавлення іншої людини їжі
- - псування майна іншої особи
- - ігнорування почуттів та потреб іншої людини
- - використання прізвиськ
- - сексуальні домагання

2. Найбільш поширені форми насильства

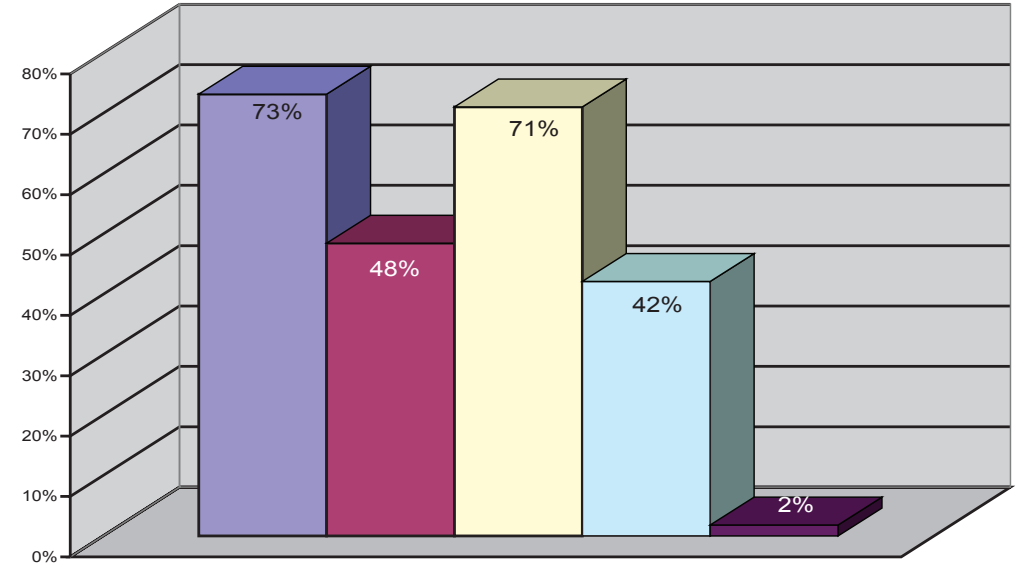
У ролі агресорів респонденти серед педагогів у більшості назвали окремих дітей, переважно однолітків жертв насильства (81%).

Хто найчастіше виступає агресором (особою, яка виявляє насильство до інших)?

Результати опитування педагогів у 2011 році

Результати опитування педагогів у 2009 році

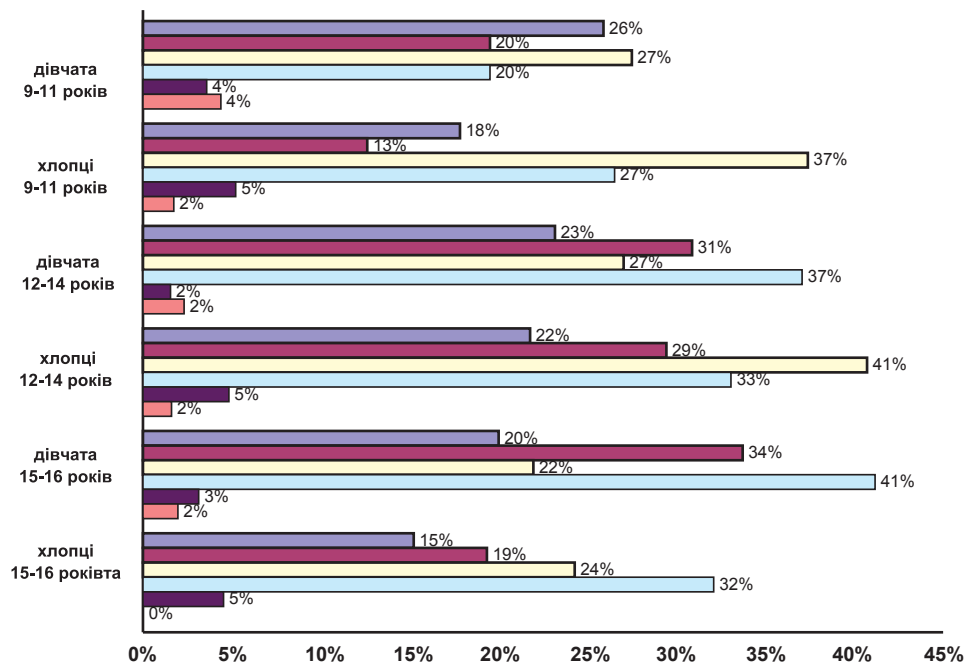
■ - однолітки - окремі діти ■ - однолітки - групи дітей □ - старші діти - окремі діти □ - старші діти - групи дітей ■ - інше (хто саме)

2. Найбільш поширені форми насильства

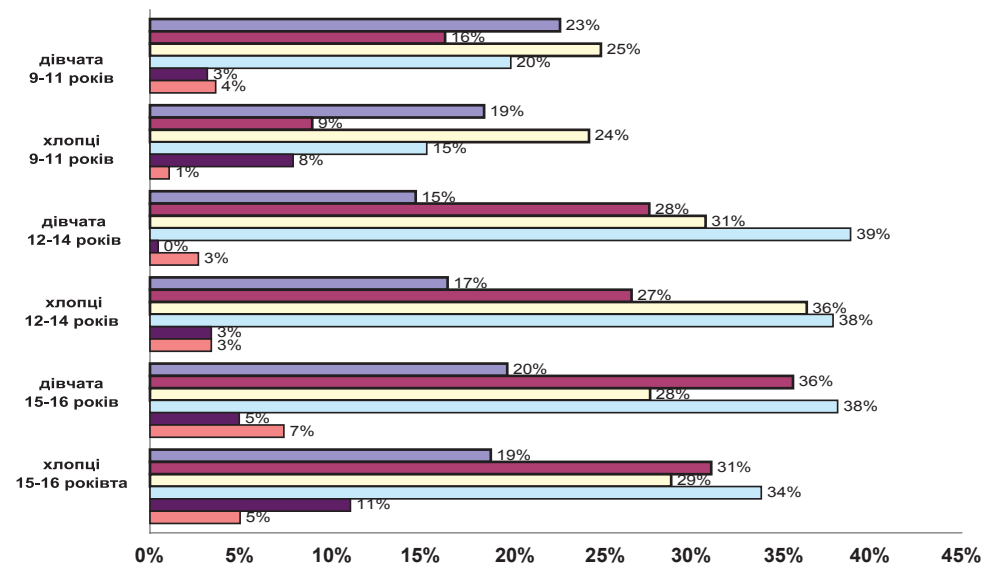
У той же час діти відзначають як агресорів старших дітей (як окремих, так і групи).

Хто частіше чинить насильство в школі?

Результати опитування дітей у 2011 році

Результати опитування дітей у 2009 році

- - твій ровесник
- - твої ровесники (кілька дітей разом)
- - старший учень
- - старші учні (кілька дітей разом)
- - ти сам
- - інше

2. Найбільш поширені форми насильства

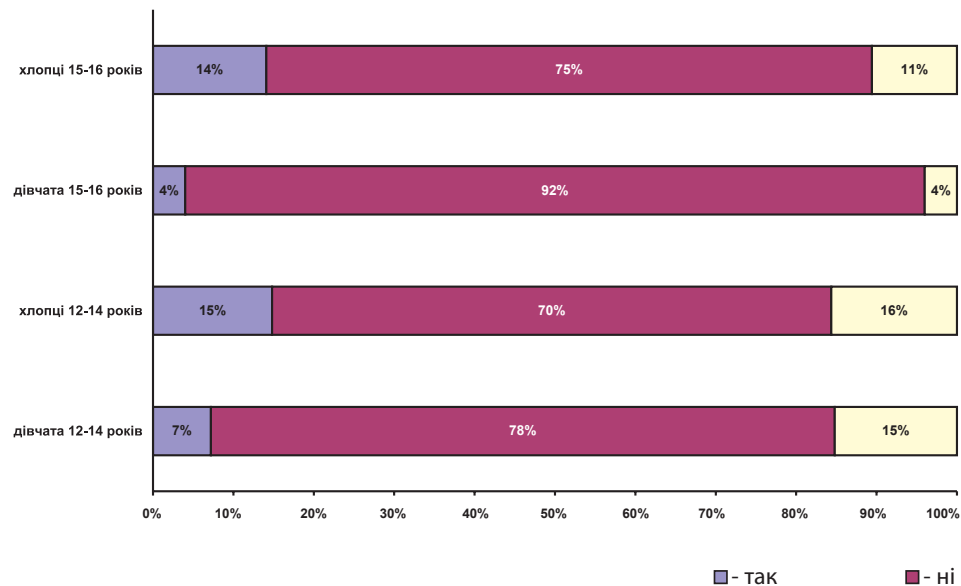
Така невідповідність може свідчити про те, що педагоги шкіл недостатньо звертають увагу на взаємини між дітьми на перервах та в позашкільний час, оскільки саме тоді і зустрічаються різновікові групи учнів.

Звертає на себе увагу й той факт, що зменшилася кількість дітей, особливо серед хлопців старшої вікової групи, які самі себе ідентифікують як агресори стосовно інших дітей. Це може бути ознакою підвищення розуміння своїх дій та їх наслідків, а також контролю над ними, на що було спрямовано значну кількість просвітницьких дій за проектом.

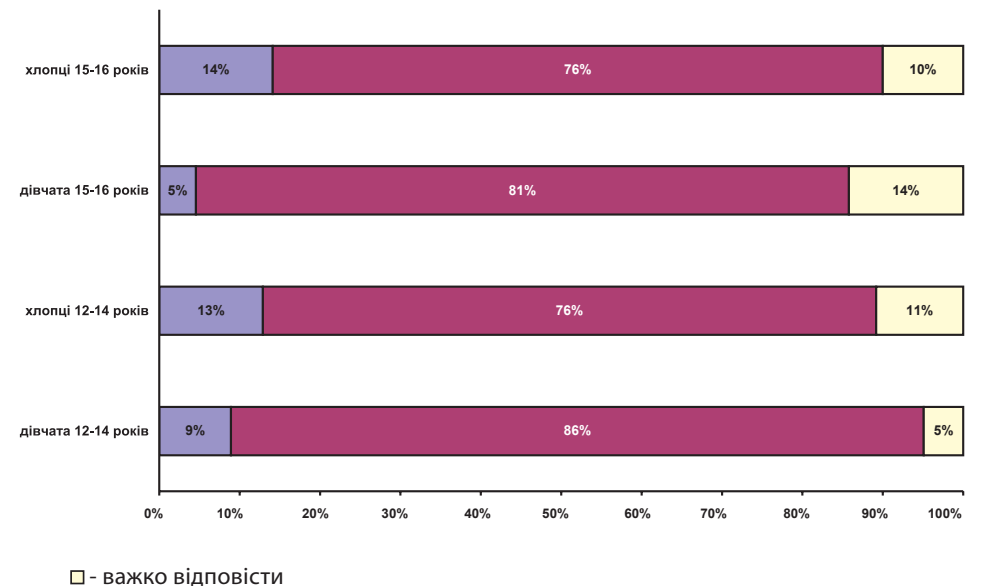
Наступна таблиця показує інтерпретацію дітьми своїх дій у минулому. Зростання частки підлітків, які зізнаються в тому, що вони самі чинили коли-небудь насильство, свідчить про зрілість позиції дітей. Усвідомлення своїх минулих дій призводить до збільшення контролю над собою, чим і можна пояснити зменшення насильства в школах, що беруть участь в пілотному проекті. Крім того, зменшився відсоток дітей, які сумніваються в класифікації своїх дій як насильницьких чи ненасильницьких.

Чи чинив ти насильство в школі стосовно інших дітей?

Результати опитування дітей у 2011 році

Результати опитування дітей у 2009 році

2. Найбільш поширені форми насильства

ВИСНОВКИ:

Педагогам важко сприймати інформацію про існування жертв насильства серед дітей, із якими вони працюють, а також взагалі визнавати факт існування такої проблеми та опосередковано – власної відповідальності за допущення подібних ситуацій.

Відзначено зменшення проявів фізичного насильства, на думку дітей, що можна вважати результатом впливу проекту, а також набуття епізодичного, а не системного характеру застосування насильства у цих школах. Паралельне зростання психологічного насильства може свідчити як про зріст самоповаги дітей, які не бажають зазнавати приниження, так і про формування більш соціально прийнятної форми насильства замість тих форм, що підлягають осуду та покаранню.

Крім того, скоріше за все, педагоги шкіл недостатньо звертають увагу на взаємини між дітьми на перервах та в позашкільний час, оскільки саме тоді і зустрічаються різновікові групи учнів, проблемні моменти в яких не було помічено вчителями, але було зазначено учнями.

22 РЕКОМЕНДАЦІЇ:

Проводити серед вчителів навчальні заняття з діагностики «легких» форм насильства й реагування на них, адже саме з них починається формування насильницького стилю поведінки дітей стосовно одне одного. Варто приділяти увагу всім проявам насильства, включно із психологічним, бо не можна говорити про те, що одні форми насильства менш шкідливі для розвитку особистості дитини, ніж інші.

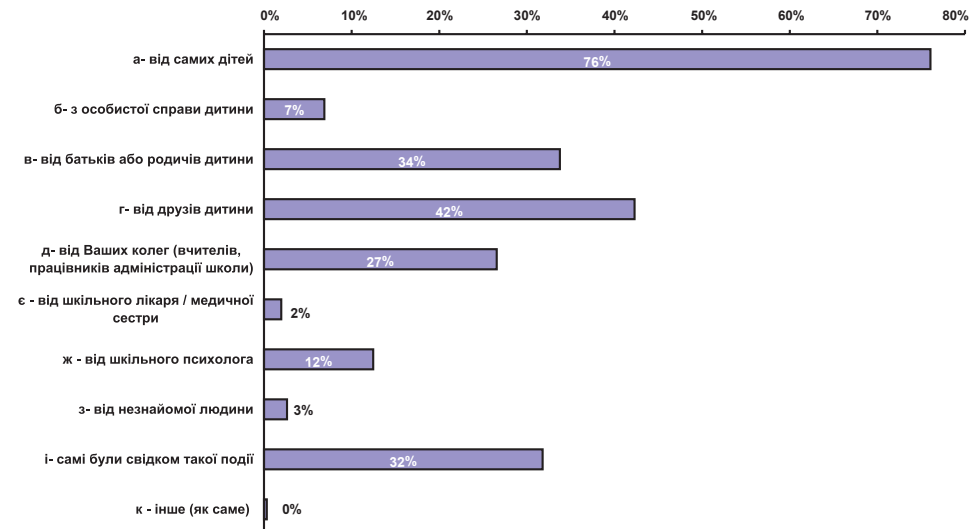
Дітям варто не лише коригувати наявні форми поведінки, але й формувати нові, в основному на власному прикладі.

3. Наявна допомога та ставлення до потерпілих і насильників

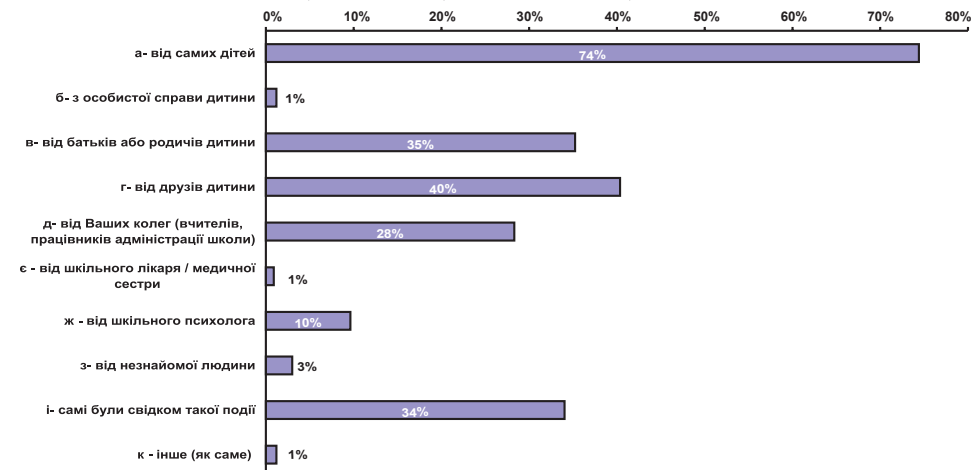
Як і раніше, діти є основним джерелом інформації для вчителів щодо випадків насильства. Так 74% респондентів зазначили, що діти самі про це розповідають. Інші розподіли також майже не змінилися. На цій довірі до вчителів і базувався механізм запровадження механізмів реагування на випадки насильства та його раннього виявлення.

Звідки Ви дізнались про ці випадки насильства?

Результати опитування педагогів у 2011 році

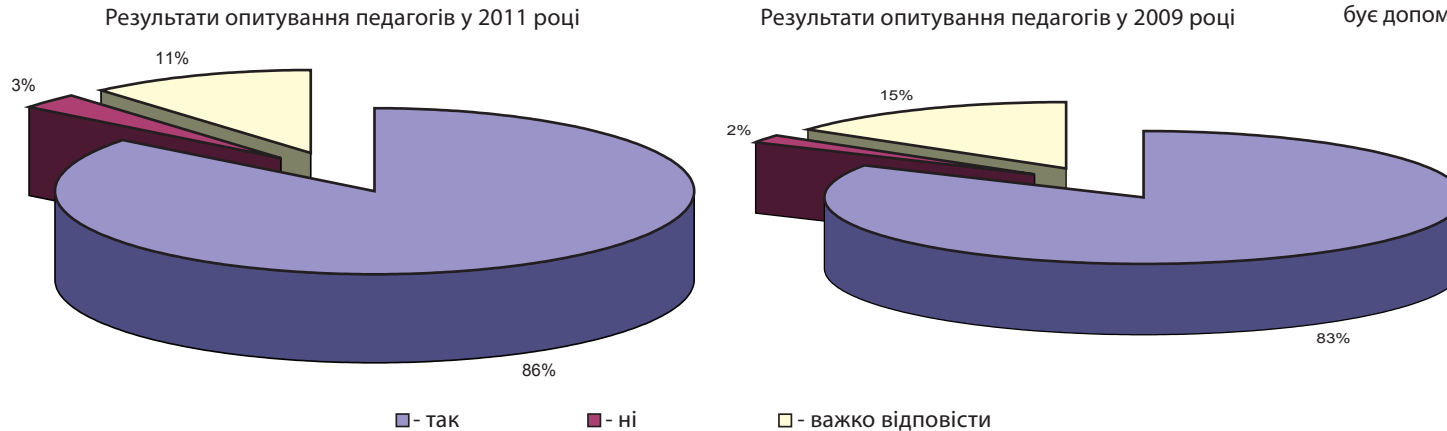
Результати опитування педагогів у 2009 році

3. Наявна допомога та ставлення до потерпілих і насильників

Чи вважаєте Ви, що дитина, яка чинить насильство, потребує допомоги?

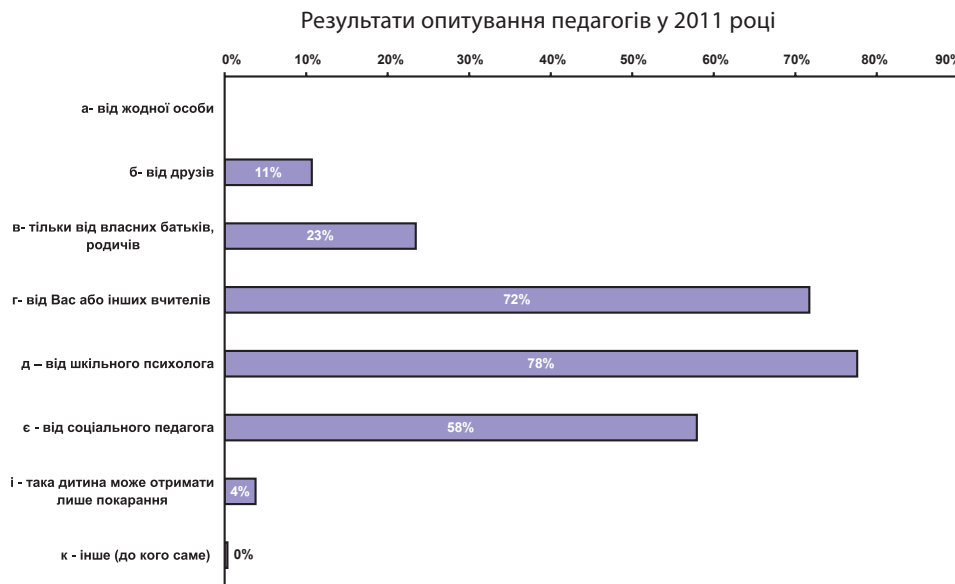
Незначним чином (з 83% до 86%) збільшився рівень розуміння вчителів щодо того, що дитина, яка вчиняє насильство, сама потребує допомоги.

За рахунок інших категорій, у першу чергу допомоги психолога (було 89% стало 78%), збільшилася частка відповідей педагогів, які вважають, що саме вони можуть надати допомогу такій дитині у власній школі (було 68% стало 72%). **Таке применшення ролі психолога може на практиці бути пов'язано із усвідомленням реальних можливостей існуючого**

шкільного психолога та пошуком інших шляхів роботи з дитиною, що саме й пропонувалося у рамках проекту. Сподіваємося, що підвищення рівня усвідомлення власної ролі у цьому процесі свідчить про зростання потенціалу вчителів, які брали участь в освітніх заходах за проектом.

Якщо "так", то від кого у Вашій школі може отримати допомогу дитина, яка вчиняє насильство?

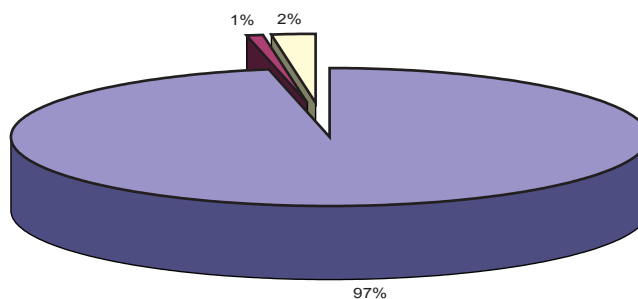

3. Найвна допомога та ставлення до потерпілих і насильників

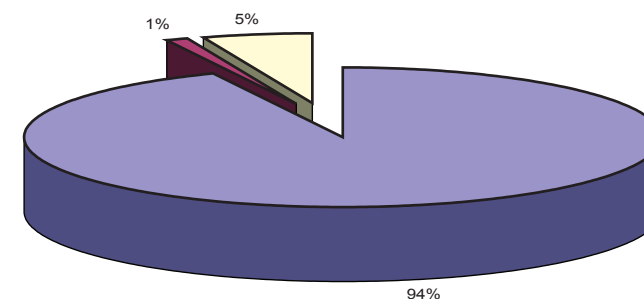
Також підвищилося усвідомлення необхідності надання допомоги дитині – жертві насильства. Якщо попередньо 94% вчителів вважали це за потрібне, то зараз їх вже 97%.

Чи вважаєте Ви, що дитина, яка постраждала від насильства, потребує допомоги?

Результати опитування педагогів у 2011 році

Результати опитування педагогів у 2009 році

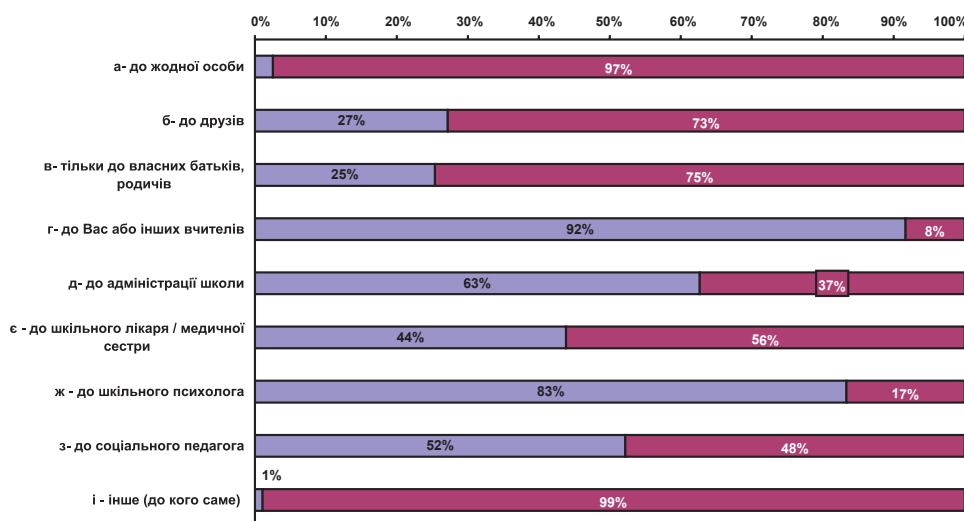
■ - так ■ - ні □ - важко відповісти

Щодо того, хто може допомогти дитині-жертві, знов виявляється значне зменшення очікувань від психологів з 90% у 2009 році до 83% зараз. Причини, скоріше за все, ті самі. У розумінні педагогів значно зросла роль батьків такої дитини – з 18% до 25%. **Ця тенденція**

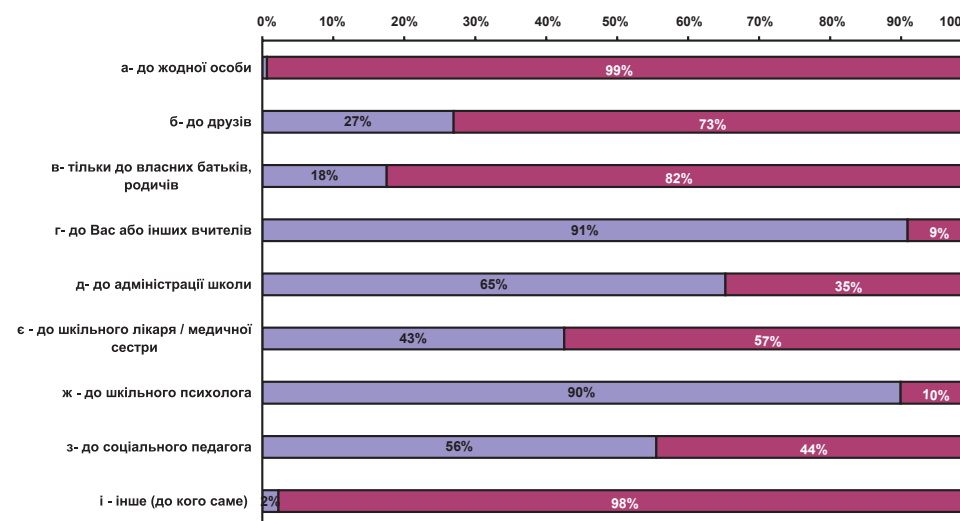
з одного боку може демонструвати залучення батьків до вирішення проблем дитини у школі, а з іншого – прагнення перекласти відповідальність із себе та своїх колег. Інші показники відповідно трохи зросли, але суттєвих змін не помічено.

Якщо так, то до кого у Вашій школі може звернутися дитина, яка зазнала насильства?

Результати опитування педагогів у 2011 році

Результати опитування педагогів у 2009 році

■ - вважають, що може звернутися по допомогу ■ - вважають, що до цього адресату дитина не може звернутися

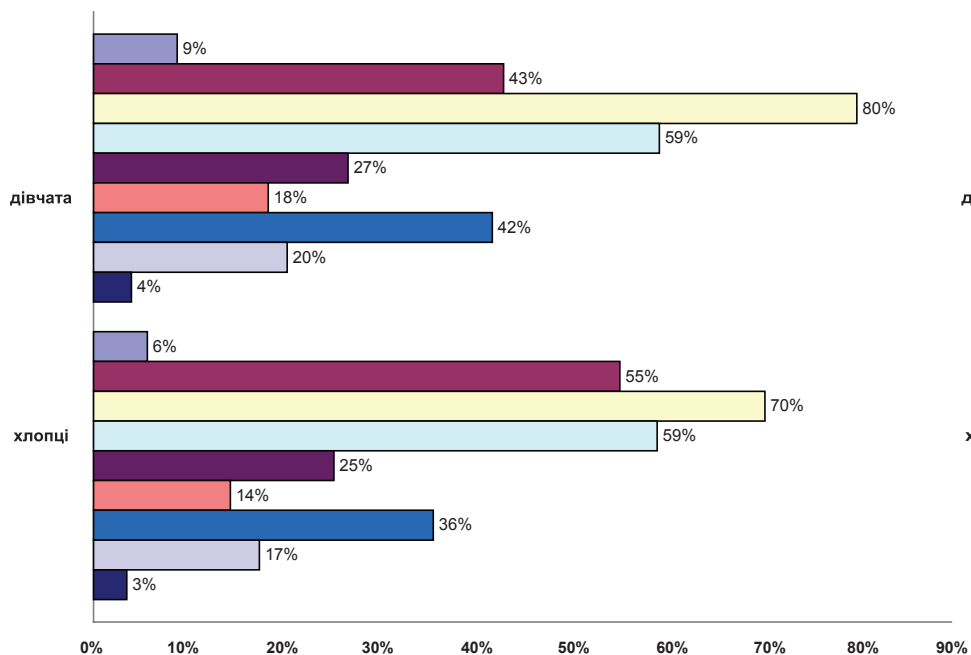
3. Наявна допомога та ставлення до потерпілих і насильників

Діти знову переважно згодні звертатися або до батьків, або до друзів (тенденція зростання другого показника при зростанні віку залишається). Однак значно збільшився відсоток тих, хто готовий звернутися до психолога. Якщо раніше найменшим показником таких звернень було 16% у хлопців молодшого віку та найбільший – 44% у дівчат старшого віку, то зараз це 36% у хлопців молодшого віку та 59% у дівчат середнього віку. Загалом цей показник зріс від 10% до 21%. **Тобто можна говорити про популяризацію звернення до психолога та реальні кроки із запровадження цього механізму допомоги дитині. Скоріше за все,**

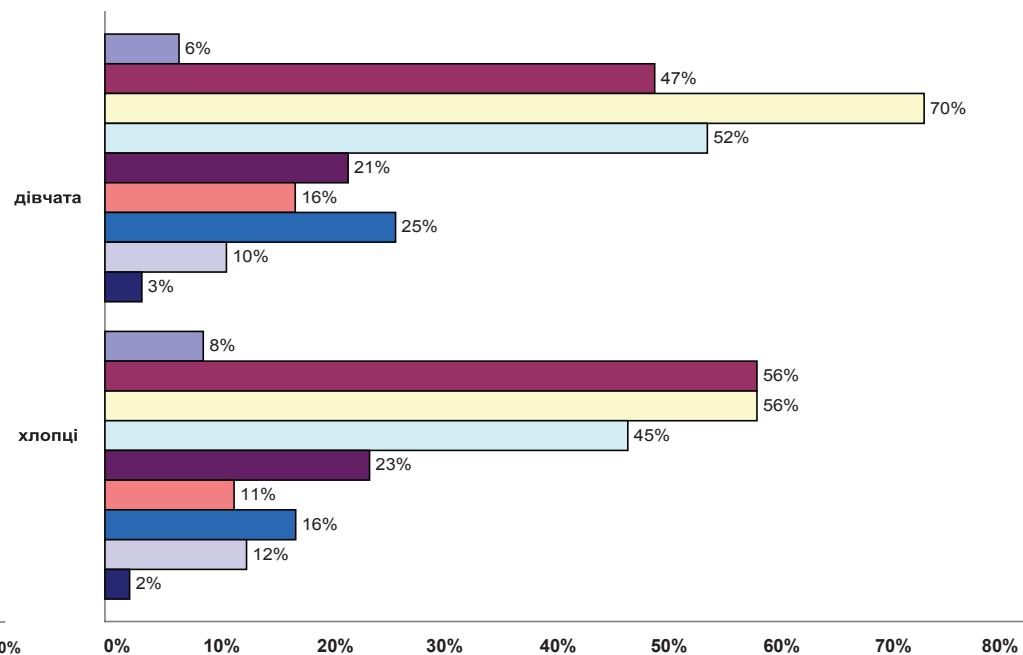
це пов'язано із рекомендаціями проекту орієнтувати подібні механізми саме на надання фахової психологічної допомоги та усвідомлення дітьми її необхідності. Також варто відзначити підвищення готовності дітей звертатися до вчителів, цей показник лише в одному випадку (дівчата середнього віку) зменшився, а в інших – зріс від 5% до 14%. Знову можна засвідчити, що підвищилася роль вчителів у цьому процесі та їх власна спроможність допомагати у проблемних ситуаціях.

До кого ти або твої друзі можете звернутися по допомогу, щоб захиститися від насильства? (9-11 років)

Результати опитування дітей у 2011 році

Результати опитування дітей у 2009 році

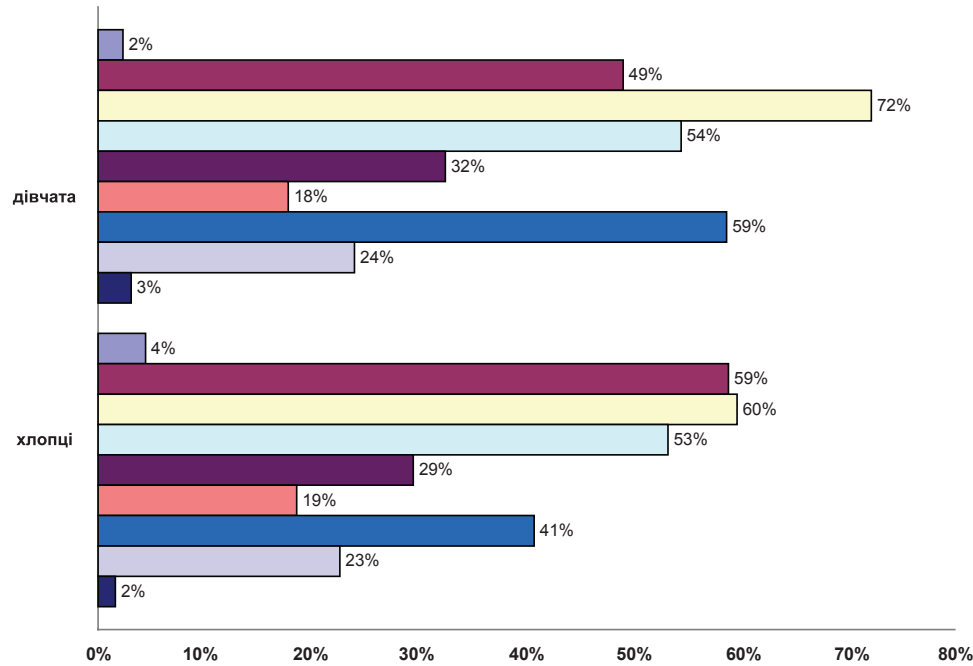

- - до жодної особи
- - до друзів
- - до батьків або інших родичів
- - до вчителів
- - до директора школи
- - до шкільного лікаря
- - до шкільного психолога
- - до соціального педагога
- - додай свій варіант відповіді (до кого саме)

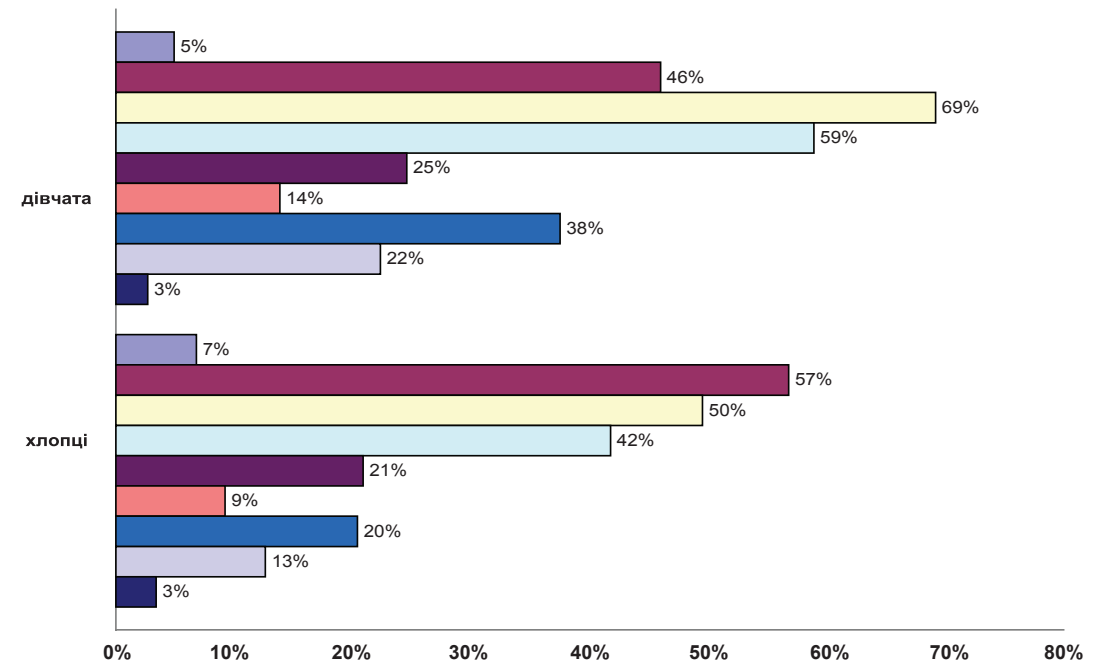
3. Найвна допомога та ставлення до потерпілих і насильників

До кого ти або твої друзі можете звернутися по допомогу, щоб захиститися від насильства? (12-14 років)

Результати опитування дітей у 2011 році

Результати опитування дітей у 2009 році

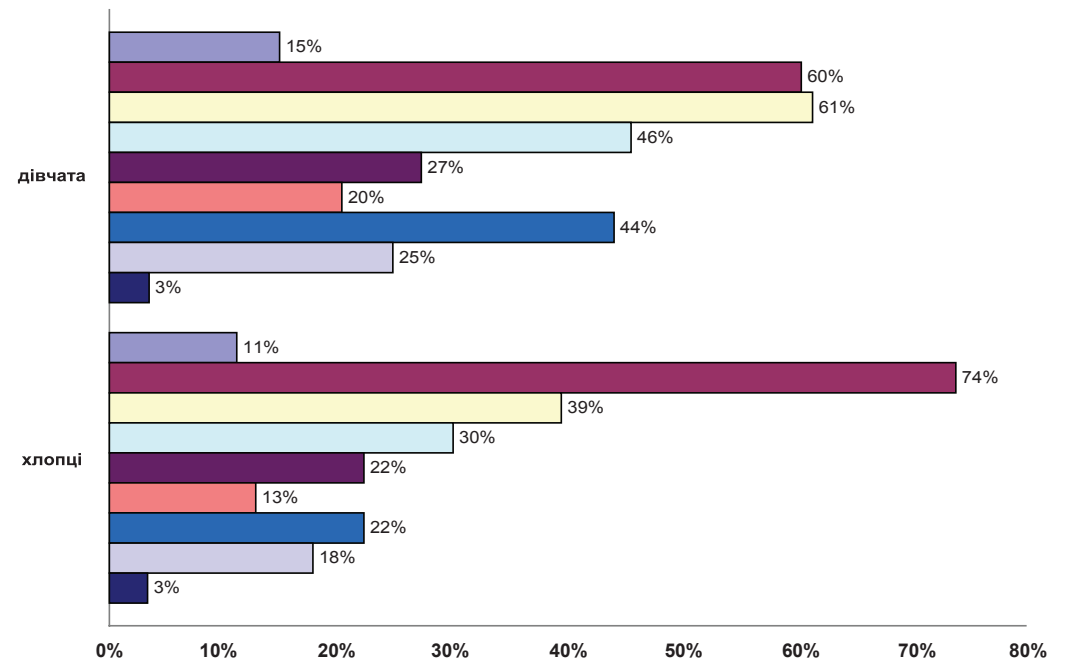
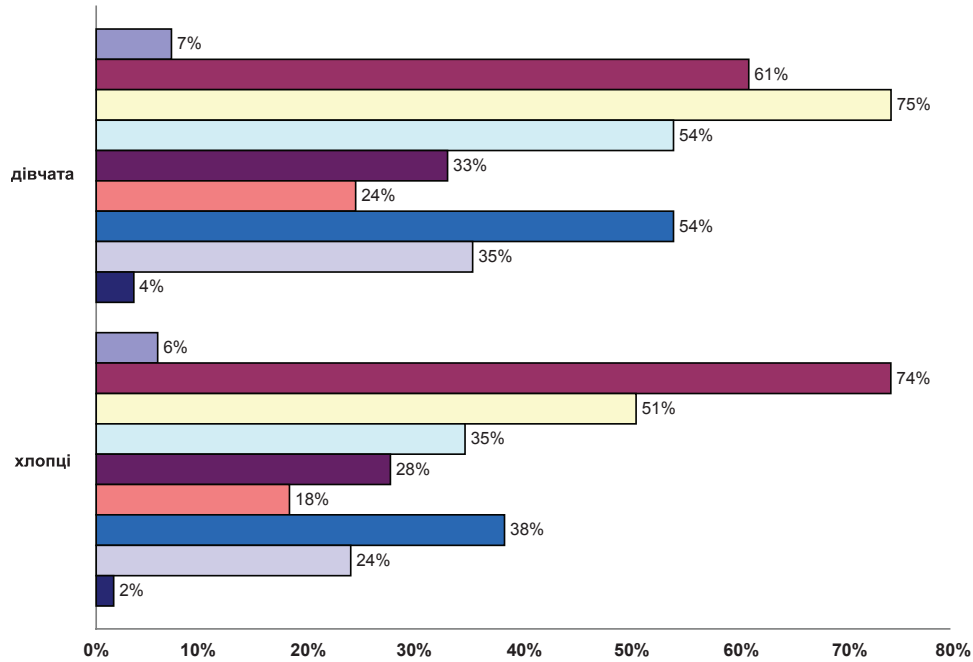
- - до жодної особи
- - до друзів
- - до батьків або інших родичів
- - до вчителів
- - до директора школи
- - до шкільного лікаря
- - до шкільного психолога
- - до соціального педагога
- - додай свій варіант відповіді (до кого саме)

3. Наявна допомога та ставлення до потерпілих і насильників

До кого ти або твої друзі можете звернутися по допомогу, щоб захиститися від насильства? (15-16 років)

Результати опитування дітей у 2011 році

Результати опитування дітей у 2009 році

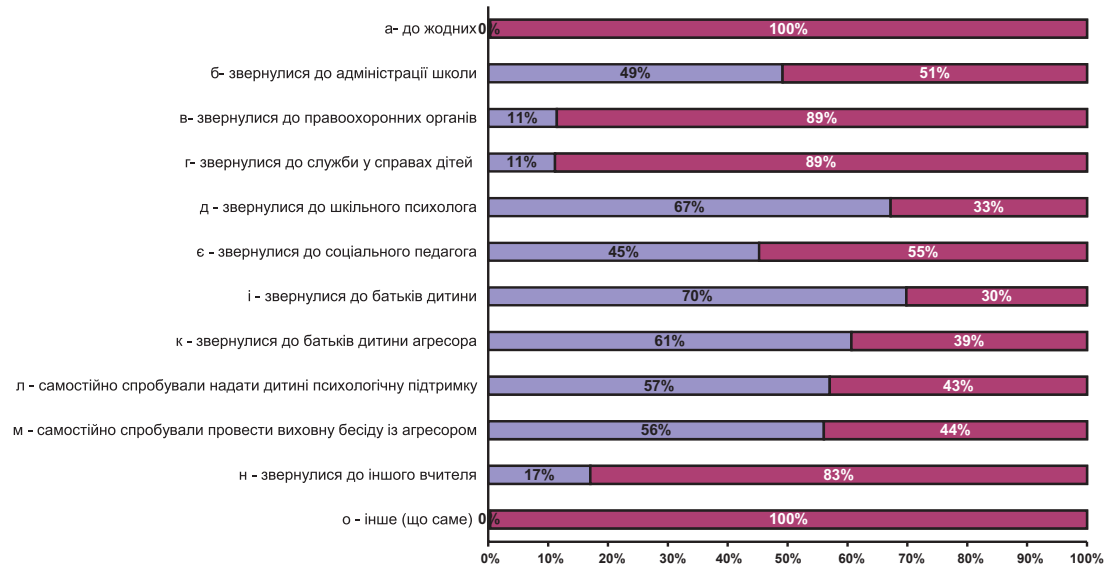
- - до жодної особи
- - до друзів
- - до батьків або інших родичів
- - до вчителів
- - до директора школи
- - до шкільного лікаря
- - до шкільного психолога
- - до соціального педагога
- - додай свій варіант відповіді (до кого саме)

3. Найвна допомога та ставлення до потерпілих і насильників

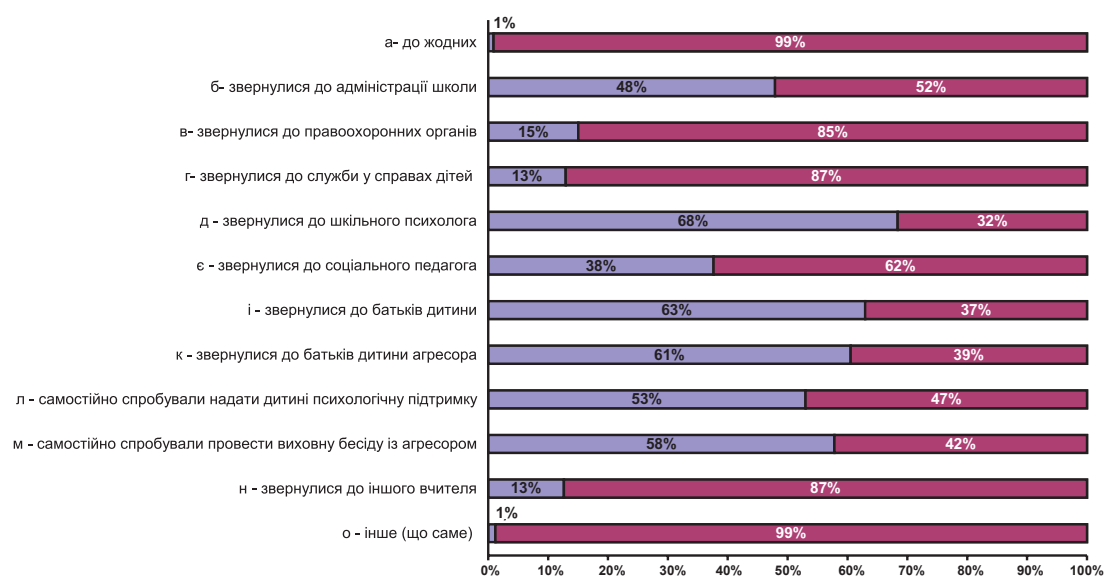
Цікаво, що перелік можливих дій вчителя в подібних ситуаціях майже не змінився. Все одно вони намагаються або вирішити проблему самотужки, або переадресувати її іншим працівникам школи, або перекласти її на батьків.

До яких заходів Ви вдавалися, якщо дізнавалися про випадки насильства серед дітей?

Результати опитування педагогів у 2011 році

Результати опитування педагогів у 2009 році

■ - зазначили даний варіант

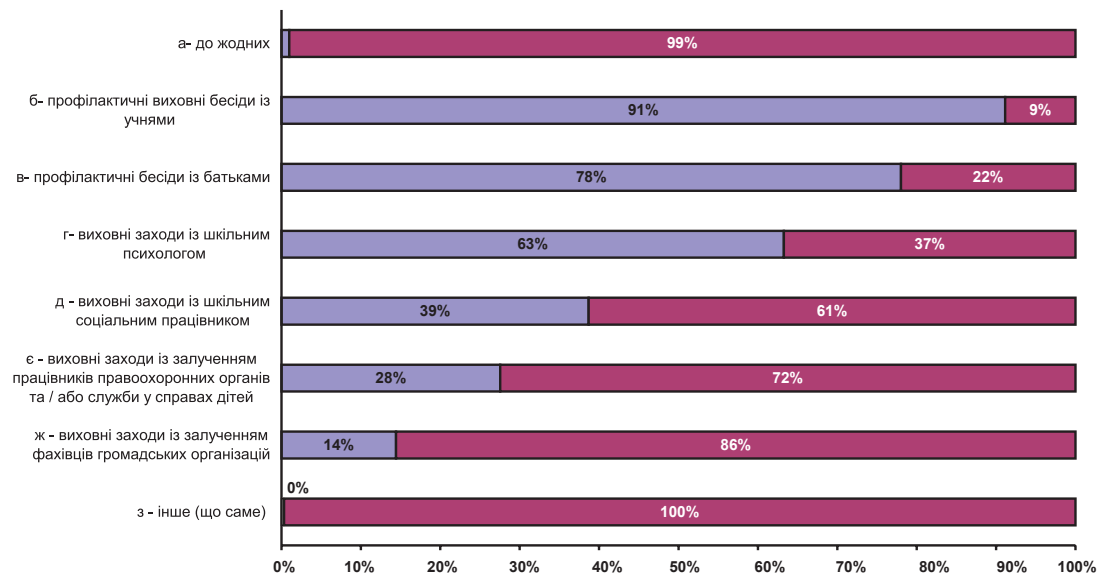
■ - не зазначили

3. Наявна допомога та ставлення до потерпілих і насильників

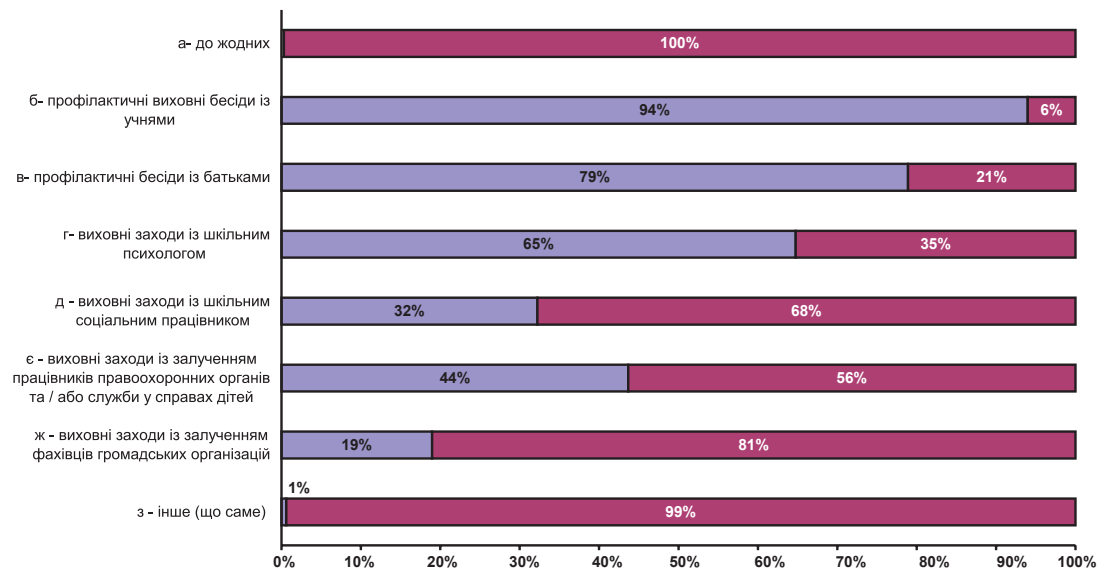
Також майже не змінився інструментарій педагогів щодо профілактики насильства серед дітей. Відсоток залучення громадських організацій навіть скоротився (з 19% до 14%), а також значно скоротилося покладання сподівань на допомогу служб у справах дітей та правоохоронних органів (з 44% до 28%). **Це може свідчити про замикання спроб вирішити проблеми без залучення сторонніх осіб, без огляду на їх фах, функції та спроможності, з іншого ж боку може інформувати нас про те, що педагоги більше спираються на власні вміння та навички, що зросли за час проекту.**

До яких заходів Ви вдавалися, щоб попередити проблему насильства серед дітей?

Результати опитування педагогів у 2011 році

Результати опитування педагогів у 2009 році

■ - зазначили даний варіант ■ - не зазначили

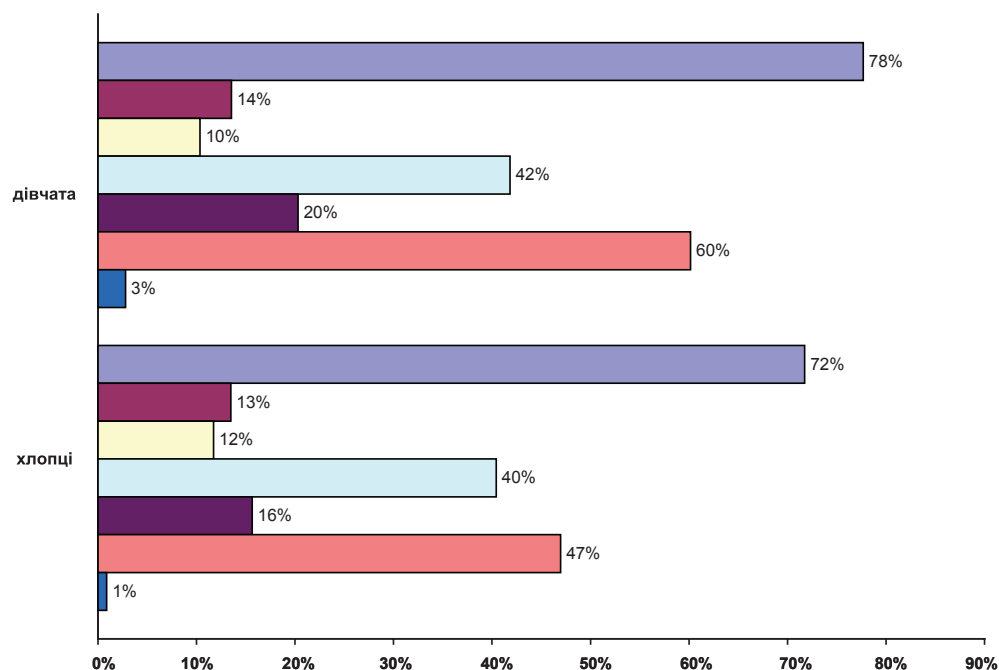
3. Найвна допомога та ставлення до потерпілих і насильників

Для всіх дітей значно зросла роль психолога в інформуванні про способи захисту від насильства від 7% у хлопців старшого віку до 19% у дітей молодшого віку, що підтверджує висновки про роботу у школі, організовану на базі укріплення психологічної допомоги дитині. Для дітей молодшого віку значно збільшилася роль педагогів у цьому процесі – на 16%, серед всіх інших вона збільшилася менше, а для дівчат середнього віку навіть зменшилася на 5%. Також

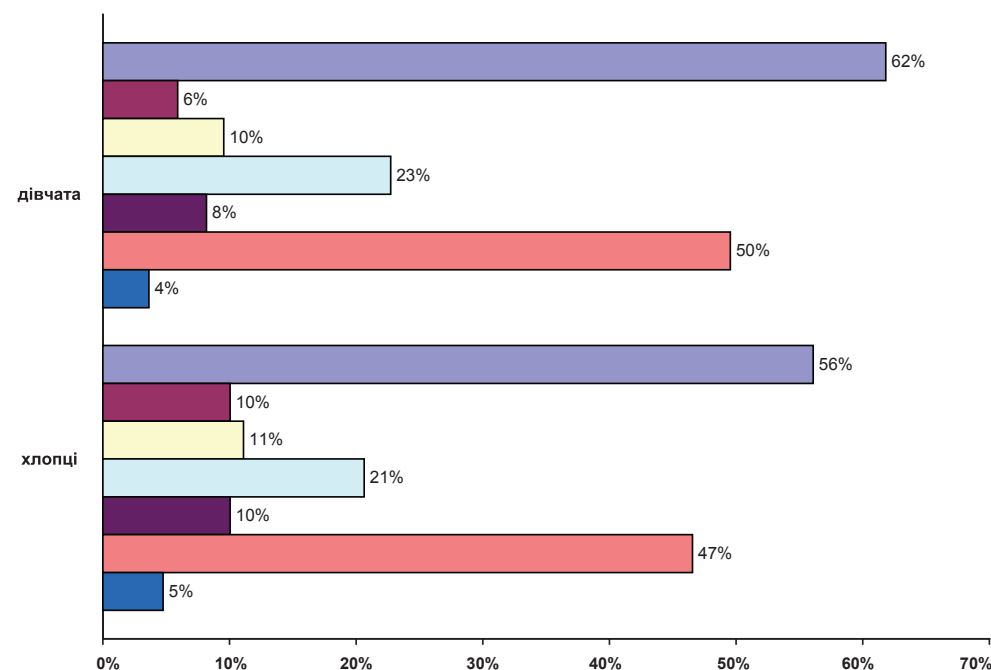
від 2% до 18% збільшилося розуміння, що соціальний педагог теж може допомогти у ситуації із зіткненням з насильством. **Таким чином, можна зазначити, що внутрішня робота в школі щодо надання дітям дієвої підтримки через психолога, соціального педагога та вчителя дійсно розпочалася.**

Якщо так, то від кого ти отримуєш цю інформацію?

Результати опитування дітей у 2011 році

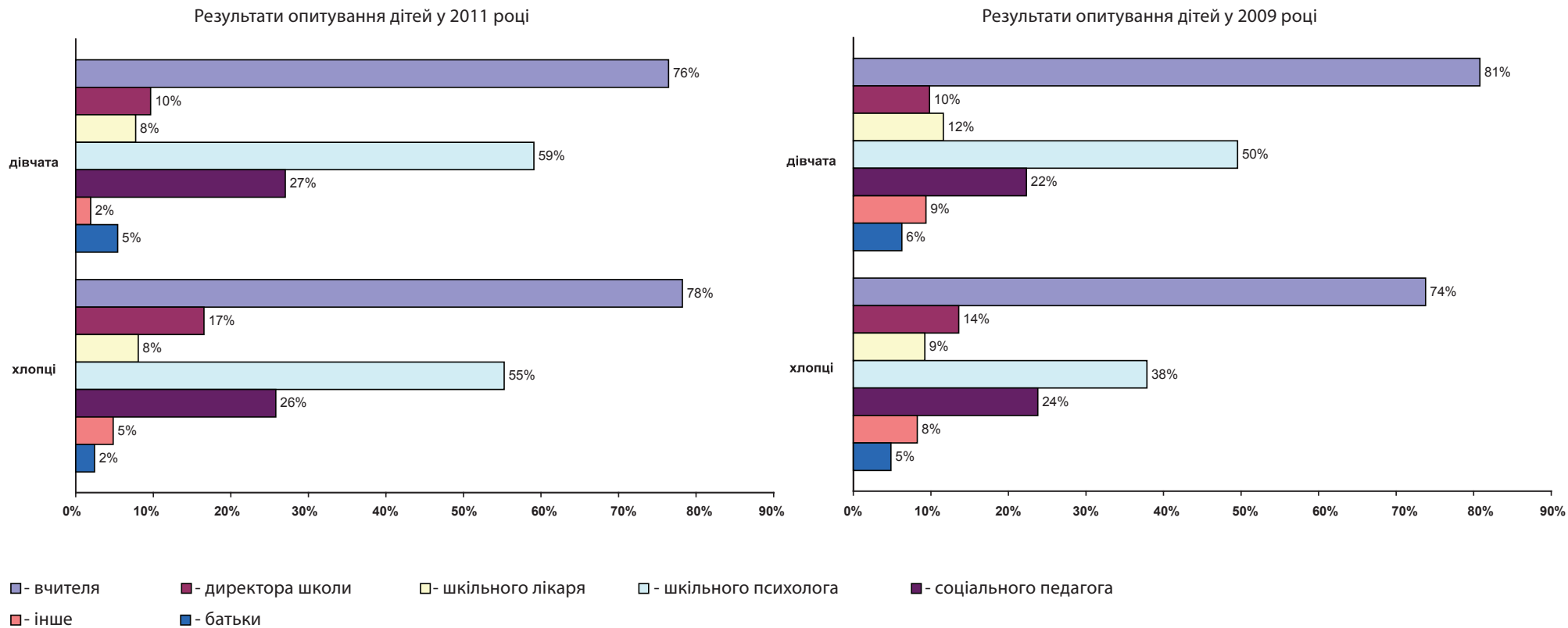
Результати опитування дітей у 2009 році

- - вчителя
- - директора школи
- - шкільного лікаря
- - шкільного психолога
- - соціального педагога
- - батьків
- - додай свій варіант відповіді (хто саме)

3. Найвна допомога та ставлення до потерпілих і насильників

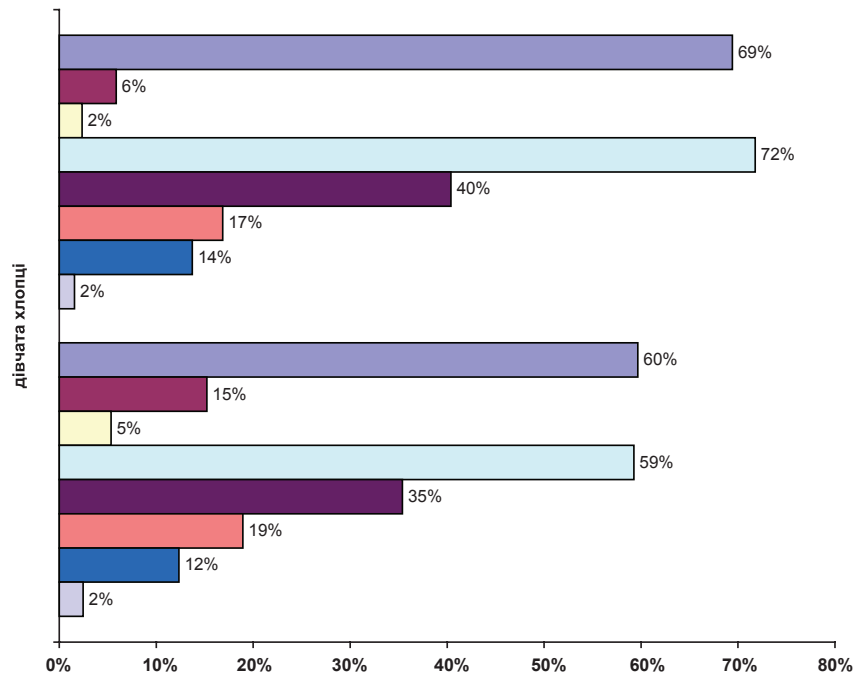
Хто саме розповідає учням про можливості запобігти насильству й про можливу допомогу, яку можуть надати дорослі у таких випадках? (12-14 років)

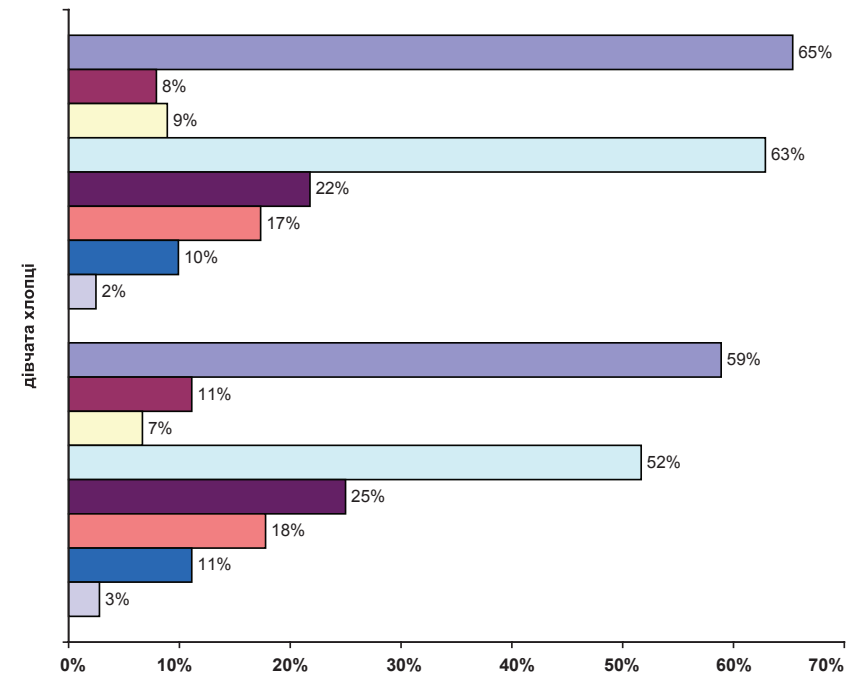
3. Найвна допомога та ставлення до потерпілих і насильників

Хто саме проводить таку роботу з учнями? (15-16 років)

Результати опитування дітей у 2011 році

Результати опитування дітей у 2009 році

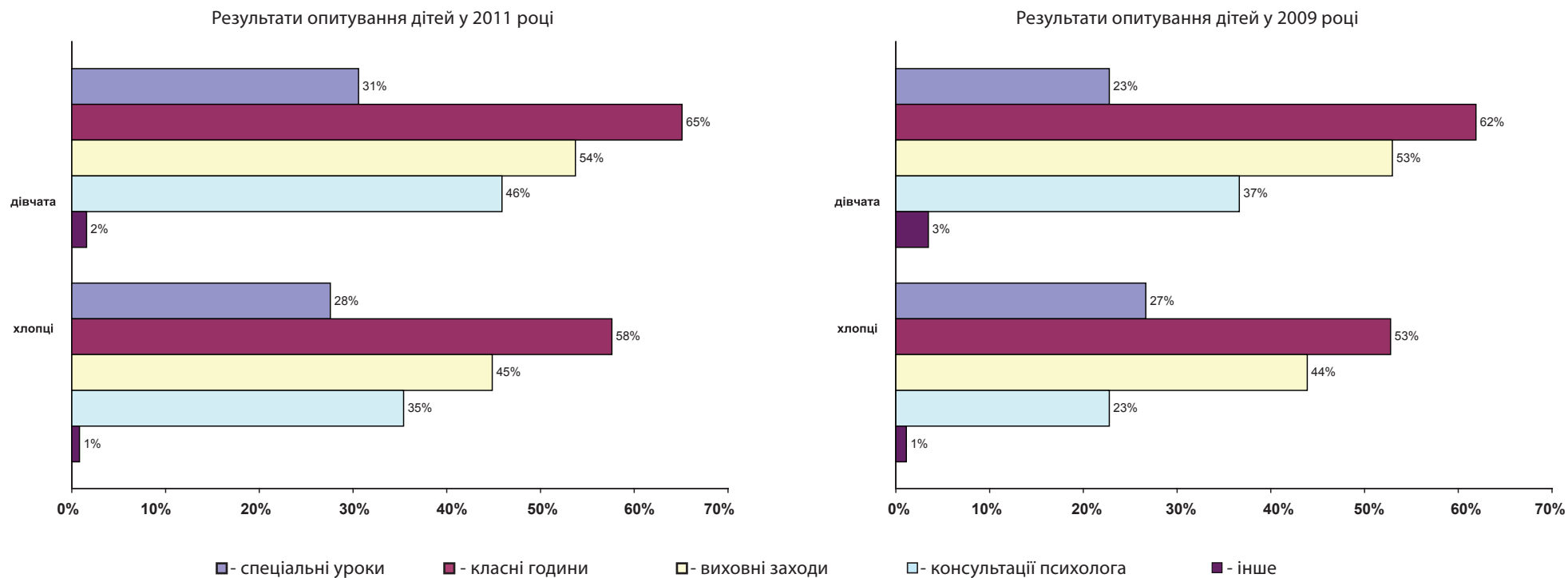

- - вчителя
- - директора школи
- - шкільного лікаря
- - шкільного психолога
- - соціального педагога
- - міліціонер
- - представник соціальної служби
- - додай свій варіант відповіді (хто саме)

3. Наявна допомога та ставлення до потерпілих і насильників

Значно збільшилася кількість спеціальних уроків та консультацій психолога з цієї теми. Спеціальні уроки переважно відзначили дівчата, а консультації психолога – всі діти.

В якому вигляді така робота проводиться в школі? (15-16 років)

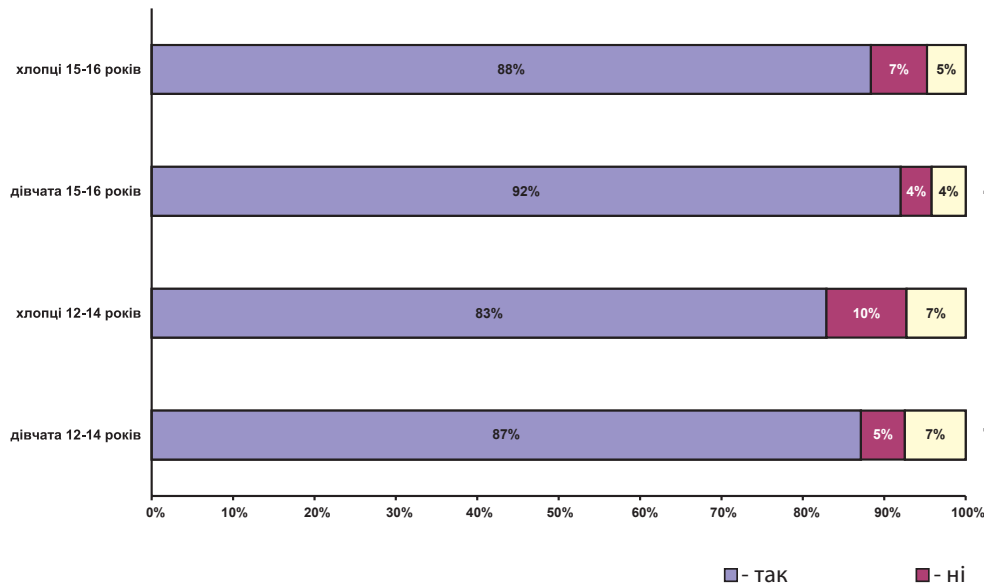
3. Найвна допомога та ставлення до потерпілих і насильників

Одним із результатів профілактичної роботи щодо запобігання насильству традиційно вважається рівень поінформованості дітей про спеціальне законодавство в цій сфері. Рівень обізнаності залишається досить високим і навіть зріс за окремими показниками, однак саме

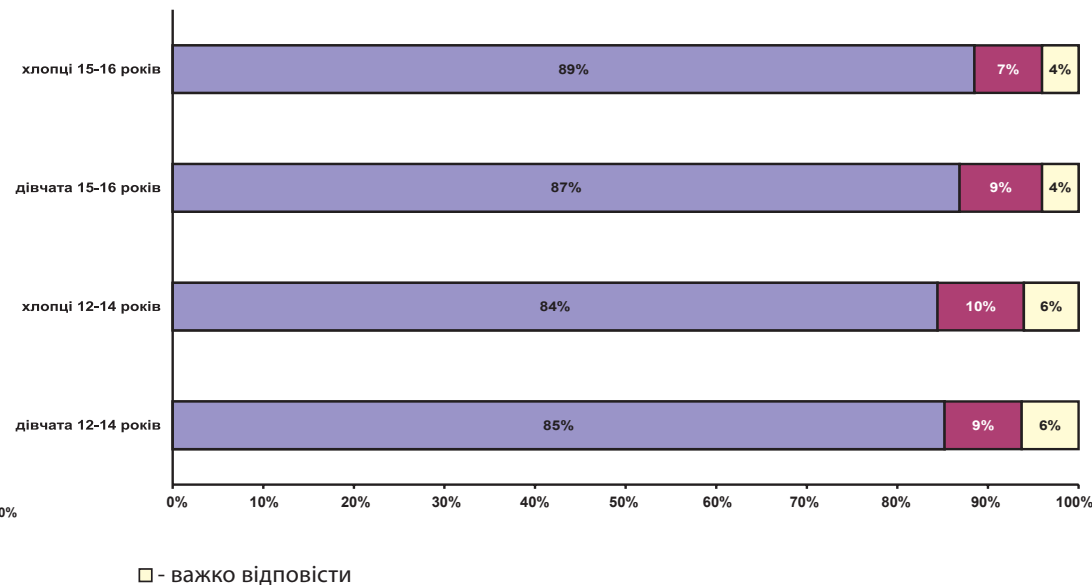
знання основ спеціального законодавства не ставилося за мету в проєкті. Тому тут варто відзначити роботу педагогів шкіл щодо просування цих знань серед учнів.

Чи ти знаєш, що в Україні існують закони, які захищають дітей від насильства?

Результати опитування дітей у 2011 році

Результати опитування дітей у 2009 році

3. Наявна допомога та ставлення до потерпілих і насильників

ВИСНОВКИ:

Ці дослідження показують, що в школах дійсно розпочато роботу зі створення механізмів надання допомоги дітям у випадках їх зіткнення з насильством та відповідного інформування дітей. Ці механізми включають потенціал педагогів, психологів та соціальних педагогів.

Однак можна сказати, що це лише перші кроки, тому діти все ще віддають перевагу самотійному вирішенню конфліктних ситуацій або залученню до цього своїх батьків.

Викликає занепокоєння зменшення рівня залучення зовнішніх фахівців (громадських організацій, служб у справах дітей, міліції) до спільної роботи щодо різнорівневої практики явища насильства серед дітей.

РЕКОМЕНДАЦІЇ:

Усі рекомендації варто залишити в силі, зосередивши їх на зміцненні потенціалу психологів та педагогів шкіл, а також розробці та постійному перегляді існуючих механізмів запобігання насильству серед дітей.

Так, треба впроваджувати механізми аналізу ризиків виникнення насильства серед дітей в кожній конкретній школі

Слід розробити план дій щодо вирішення проблеми насильства та запровадити систему постійного відстеження випадків насильства серед дітей, виявлення дітей-агресорів та організацію системної роботи фахівців із ними: індивідуально та в групі. Треба залучати до такої роботи фахівців-психологів. Будь-яка бесіда із дитиною-агресором має базуватися на загальнолюдських цінностях. Важливо не залишити поза увагою батьків таких дітей, але краще таку роботу проводити спільно із соціальними службами, особливо при виявленні кризового стану сім'ї. Також потрібна робота із класним колективом, робота має плануватися і реалізовуватися згідно із загальною програмою корекції поведінки та надання допомоги дитині-агресору.

Варто також створити на базі школи та постійно вдосконалювати алгоритм реагування на випадки насильства серед дітей, чітко визначити можливі дії, відповідальність та компетенції вчителя та представників адміністрації, в залежності від наявності, досвіду роботи та професійних навичок психолога та соціального педагога визначити їх роль та обсяг обов'язків у такому алгоритмі. Роль вчителя в такому алгоритмі має бути чітко визначена і достатньо обмежена, учитель має надавати дитині лише «первинну психологічну допомогу», а потім передавати її фахівцеві. Дитина-агресор та постраждала дитина має отрима-

ти допомогу професіонала, необхідно зменшити кількість спроб вирішити такі проблеми вчителем самотужки. Алгоритм має враховувати вимоги чинного законодавства та залучати, окрім внутрішніх ресурсів школи, сторонніх фахівців – представників служб у справах дітей, кримінальної міліції у справах дітей, громадські організації, тощо – за необхідністю.

Шкільні механізми превенції насильства, реагування на його прояви та система допомоги для дитини мають розроблятися із залученням самих дітей і врахуванням їх думки для підвищення довіри дітей до цих механізмів, спрямованості пропонованих дій на реальні потреби та очікування дітей.

Шкільні психологи та соціальні педагоги мають бути ключовими особами в ланцюгу дій із запобігання насильству в школі. Це має бути одним із їхніх найголовніших посадових обов'язків. Відповідно їм необхідне постійне підвищення кваліфікації в цій сфері.

Як одна з можливих форм роботи з профілактики насильства в школі може виступати шкільна медіація – розв'язання конфліктних ситуацій через примирення сторін шляхом знаходження оптимального і задовольняючого обидві сторони варіанту вирішення проблеми при взаємному бажанні сторін знайти вихід з ситуації. Така робота допоможе знизити рівень агресії в школі, надасть можливість вирішувати спірні питання ненасильницьким шляхом, усуне можливість переходу від конфлікту до насильства.

Як форму роботи із дітьми, схильними до агресії щодо інших, на базі школи варто запроваджувати програми заміщення агресії серед дітей – тренінги розвитку соціальних навичок, індивідуальне виявлення та призупинення прояву агресії, заміна агресивної поведінки на асертивну, формування та розвиток загальнолюдських моральних цінностей. Такі тренінги ефективно впроваджуються в інших країнах, а також експериментально в Україні.

Через те, що батьки залишаються релевантним джерелом інформації для дітей, варто активніше залучати саме їх для профілактичної роботи з дітьми. Тобто проводячи відповідну роботу із батьками, можна через них доносити до дітей інформацію про загальні засоби запобігання насильницьких ситуацій та наявні форми допомоги, яку дитина може отримати на базі школи. Це особливо стосується дітей молодшого віку.

Слід проводити більше спортивних змагань командного типу в школі, виходячи з того, що брак тактичного спілкування між дітьми призводить до агресивного стилю поведінки.

Також варто приділяти більше уваги психосексуальному вихованню дітей, особливо прийнятним способом вираження особистісних симпатій.

4. Потреби вчителів і дітей для вирішення проблеми

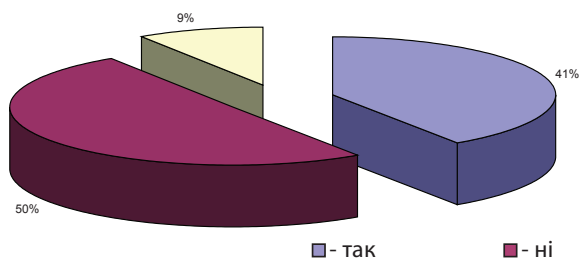
Можна вважати, що первинне коло формування уявлення педагогів про проблему та шляхи її вирішення пройдено. Кількість потребуючих додаткової інформації зменшилася на 9%, **однак все ще залишається досить високою, що потребує продовження інформування, але переведення його на інший рівень – розробки конкретних механізмів дій з урахуванням особливостей конкретної школи та місцевості, у якій вона розташована.**

Також на 7% зменшилася потреба в інформації стосовно власної поведінки при зіткненні із ситуацією насильства серед дітей.

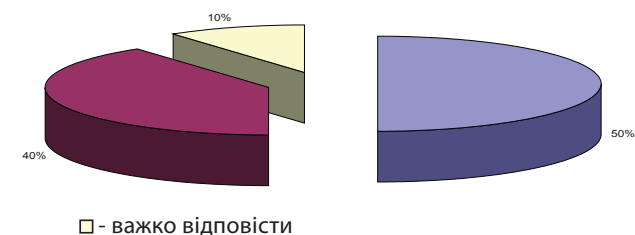
Значно (на 16%) зменшилася потреба вчителів у додатковій інформації щодо організації профілактичної роботи. Тож ми можемо говорити, що забезпечили вчителів додатковою інформацією відповідно до їхніх потреб, а нові потреби й запити ще не встигли сформуватися.

Чи потребуєте Ви більше інформації про те, куди звертатися у випадку насильства серед дітей?

Результати опитування педагогів у 2011 році

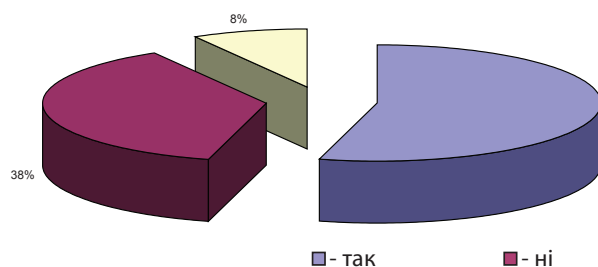

Результати опитування педагогів у 2009 році

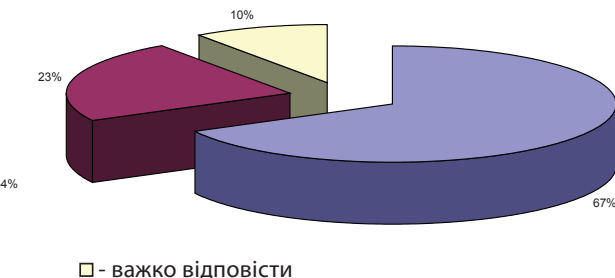

Чи потребуєте Ви більше інформації, як себе поводити у випадку вчинення насильства серед дітей?

Результати опитування педагогів у 2011 році

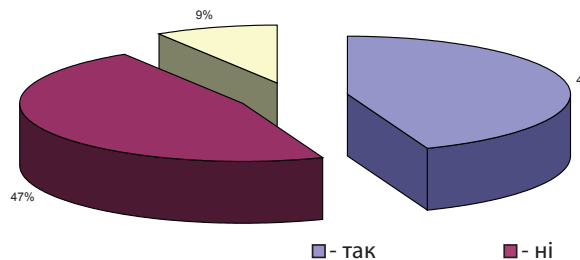

Результати опитування педагогів у 2009 році

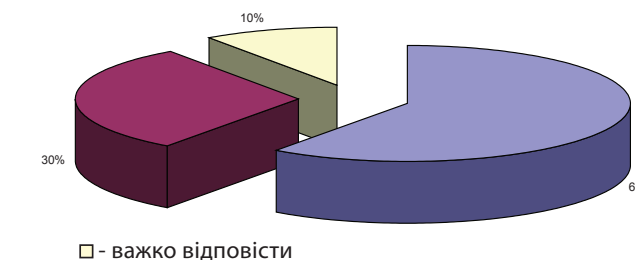

Чи потребуєте Ви більше інформації про організацію роботи у школі щодо попередження насильства серед дітей?

Результати опитування педагогів у 2011 році

Результати опитування педагогів у 2009 році

4. Потреби вчителів і дітей для вирішення проблеми

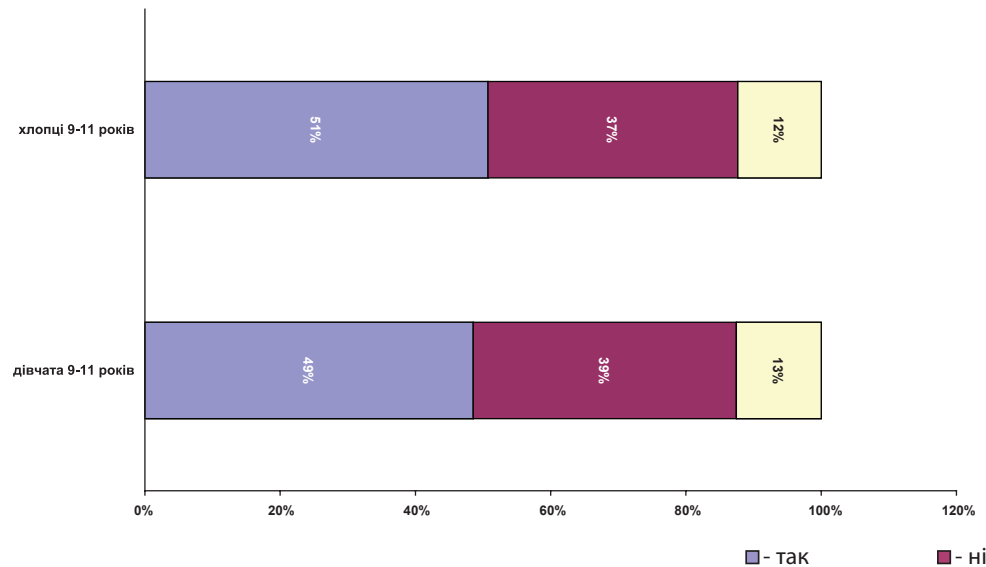
Ці зменшення потреб у поінформованості можна зарахувати до успіхів проекту, однак ми не вважаємо їх достатніми для припинення такого інформування в майбутньому.

При цьому інтерес дітей до проблеми та методів її розв'язання на процедурному рівні залишається стійким та високим, хоча для старших та середніх дітей він трохи знизився, а

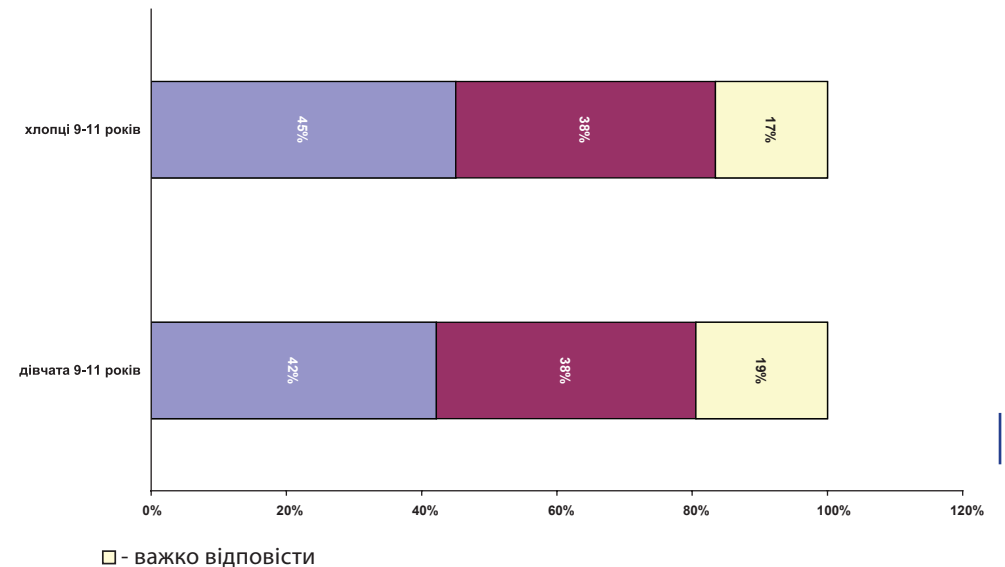
для молодших навпаки зріс. Це може свідчити про високу зацікавленість дітей у вирішенні проблеми як мінімум для себе.

Чи ти потребуєш інформації про те, до кого звертатися у випадку насильства?

Результати опитування дітей у 2011 році

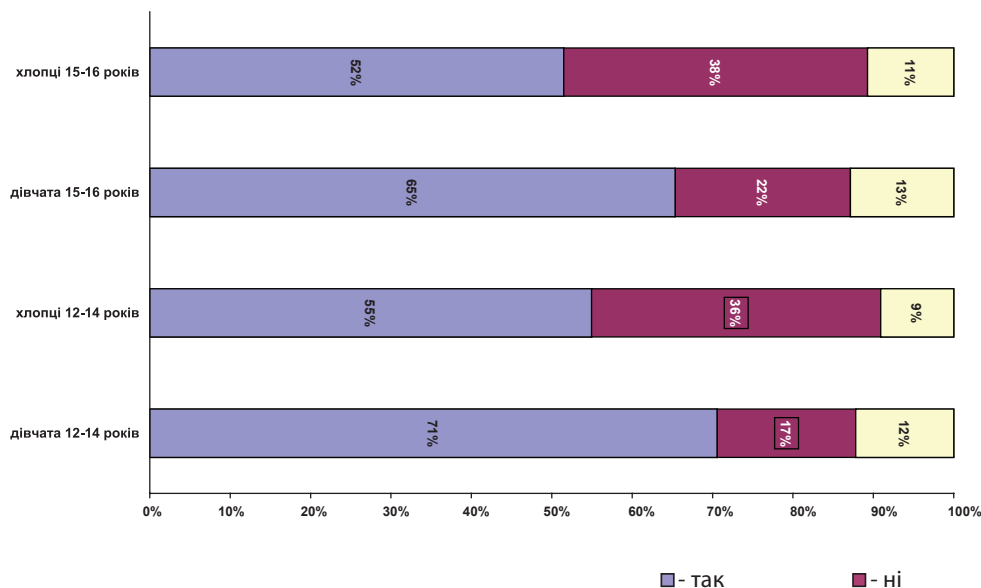
Результати опитування дітей у 2009 році

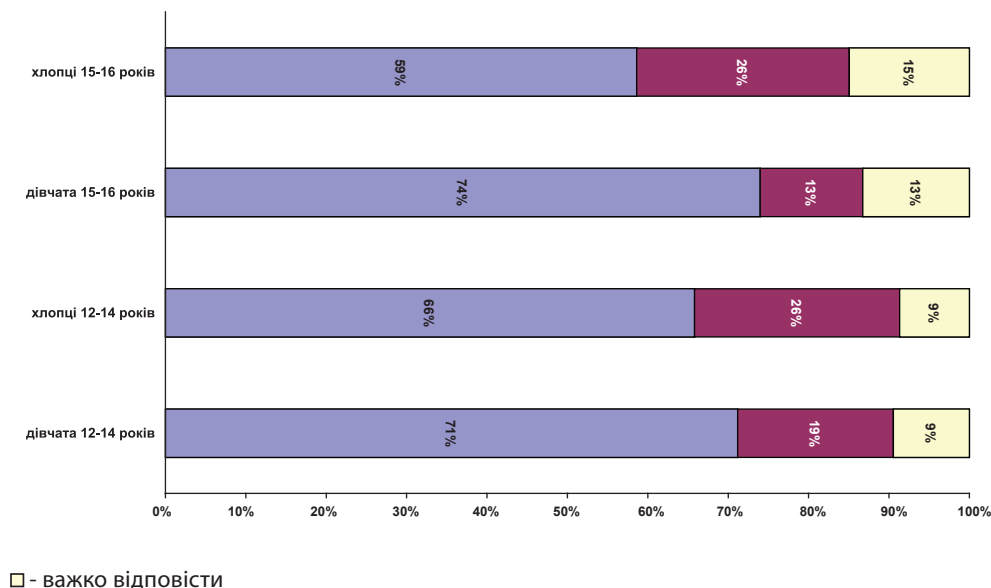
4. Потреби вчителів і дітей для вирішення проблеми

Чи хочеш ти дізнатись більше про те, до кого звертатися у випадку насильства над дитиною?

Результати опитування дітей у 2011 році

Результати опитування дітей у 2009 році

ВИСНОВКИ:

Діти та педагоги висловлюють свою зацікавленість у продовженні роботи та отриманні додаткової і нової інформації щодо механізмів вирішення проблеми насильства над дітьми та власної поведінки при зіткненні з такими ситуаціями.

Очевидно, що перелік потреб учнів та педагогів, виявлений під час попереднього дослідження, залишається актуальним і зараз та може служити орієнтиром при плануванні подальшої роботи для всіх зацікавлених сторін.

РЕКОМЕНДАЦІЇ:

Привернути увагу органів системи освіти та громадськості до існування проблеми насильства серед дітей в школі, її наслідків та виявленого раніше переліку потреб учасників навчально-виховного процесу для її вирішення.

Реорганізувати систему просвітницьких та профілактичних дій щодо запобігання насильства серед дітей у школі з врахуванням визначених раніше потреб учасників навчально-виховного процесу. Ключовими фігурами на початку такого процесу варто розглядати педагогів, які мають загальний стаж роботи у школі від 2-х до 10 років.

Додатки

АНКЕТА ДЛЯ ПЕРСОНАЛУ ШКІЛ

Шановний колега! Ми просимо Вас відверто відповісти на запитання щодо проблем проявів насильства у сучасному дитячому середовищі, зокрема у школі, в якій Ви працюєте. Анкети є анонімними. Обіцяємо, що всі відповіді лишаться в таємниці! Сподіваємось, що спільними зусиллями ми зможемо допомогти дітям та зробимо їх життя безпечнішим й захищеним від насильства.

1. Чи вважаєте Ви актуальною проблему насильства над дитиною?
так ні важко відповісти

2. Чи вважаєте Ви актуальною проблему насильства серед дітей?
так ні важко відповісти

3. Чи згодні Ви із визначенням «Насильством є будь-яка дія, внаслідок якої завдається шкода фізичному та /або психічному здоров'ю особи»?
так ні важко відповісти

4. Що із зазначеного нижче Ви відносите до насильства?
(за необхідністю, оберіть кілька варіантів)
а - побиття
б - сварки
в - кривдження
г - приниження
д - «навішування ярликів»
є - порівняння
ж - позбавлення іншої людини їжі
з - псування майна іншої особи
і - ігнорування почуттів та потреб іншої людини
к - використання прізвиськ
л - сексуальні домагання
м - інше (що саме) _____

5. Чи зазнають діти, з якими Ви працюєте, насильства?
так ні важко відповісти

6. Якщо «так», то зазначте, яким саме з переліку у п. 4.
(за необхідністю, оберіть кілька варіантів)
а - побиття
б - сварки
в - кривдження
г - приниження
д - «навішування ярликів»
є - порівняння
ж - позбавлення іншої людини їжі

з - псування майна іншої особи
і - ігнорування почуттів та потреб іншої людини
к - використання прізвиськ
л - сексуальні домагання
м - інше (що саме) _____

7. Де, на Ваш погляд, діти частіше за все зазнають насильства? (розташуйте за пріоритетом)
 родина
 школа
 вулиця
 інші місця (де саме) _____

8. Хто, на Ваш погляд, частіше вчиняє насильство по відношенню до дітей?
(розташуйте за пріоритетом)
 батьки
 інші діти
 дорослі, які працюють із дітьми
 інші дорослі (хто саме) _____

9. Чи помічали Ви прояви насильства серед дітей у Вашій школі?
так ні важко відповісти

10. Якщо «так», то які саме прояви насильства було помічено Вами?
(за необхідністю, оберіть кілька варіантів)
а - побиття
б - сварки
в - кривдження
г - приниження
д - «навішування ярликів»
є - порівняння
ж - позбавлення іншої людини їжі
з - псування майна іншої особи
і - ігнорування почуттів та потреб іншої людини
к - використання прізвиськ
л - сексуальні домагання
м - інше (що саме) _____

Додатки

11. Хто найчастіше виступає агресором (особою, яка виявляє насильство до інших)?
(розташуйте за пріоритетом)

- однолітки - окремі діти
- однолітки - групи дітей
- старші діти - окремі діти
- старші діти - групи дітей
- інше (хто саме) _____

12. Звідки Ви дізнались про ці випадки насильства?
(за необхідністю, оберіть кілька варіантів)

- а - від самих дітей
- б - з особистої справи дитини
- в - від батьків або родичів дитини
- г - від друзів дитини
- д - від Ваших колег (вчителів, працівників адміністрації школи)
- є - від шкільного лікаря / медичної сестри
- ж - від шкільного психолога
- з - від незнайомої людини
- і - самі були свідком такої події
- к - інше (як саме) _____

13. Чи вважаєте Ви, що дитина, яка постраждала від насильства, потребує допомоги?
так ні важко відповісти

14. Якщо «так», то у яких випадках?

15. Якщо так, то до кого у Вашій школі може звернутися дитина, яка зазнала насильства?
(за необхідністю, оберіть кілька варіантів)

- а - до жодної особи
- б - до друзів
- в - тільки до власних батьків, родичів
- г - до Вас або інших вчителів
- д - до адміністрації школи
- є - до шкільного лікаря / медичної сестри
- ж - до шкільного психолога
- з - до соціального педагога
- і - інше (до кого саме) _____

16. Що саме може отримати така дитина у Вашій школі у випадку звернення по допомогу?
(азначте конкретно)

17. Чи вважаєте Ви, що дитина, яка чинить насильство, потребує допомоги?
так ні важко відповісти

18. Якщо «так», то у яких випадках?

19. Якщо «так», то від кого у Вашій школі може отримати допомогу дитина, яка вчиняє насильство? (за необхідністю, оберіть кілька варіантів)

- а - від жодної особи
- б - від друзів
- в - тільки від власних батьків, родичів
- г - від Вас або інших вчителів
- д - від шкільного психолога
- є - від соціального педагога
- і - така дитина може отримати лише покарання
- к - інше (до кого саме) _____

20. Яку саме допомогу може отримати така дитина у Вашій школі? (азначте конкретно)

21. Як діти у Вашій школі інформуються про різновиди допомоги у таких випадках?
(за необхідністю, оберіть кілька варіантів)

- а - жодним чином
- б - через спеціальні виховні години
- в - через зустрічі із психологом
- г - через зустрічі із соціальним працівником
- д - через інформаційні стенди у школі
- є - інше (як саме) _____

22. До яких заходів Ви вдавалися, якщо дізнавалися про випадки насильства серед дітей?
(за необхідністю, оберіть кілька варіантів)

- а - до жодних
- б - звернулися до адміністрації школи
- в - звернулися до правоохоронних органів
- г - звернулися до служби у справах дітей
- д - звернулися до шкільного психолога
- є - звернулися до соціального педагога
- і - звернулися до батьків дитини
- к - звернулися до батьків дитини агресора
- л - самостійно спробували надати дитині психологічну підтримку
- м - самостійно спробували провести виховну бесіду із агресором
- н - звернулися до іншого вчителя
- о - інше (що саме) _____

Додатки

23. До яких заходів Ви вдавалися, щоб попередити проблему насильства серед дітей?

(за необхідністю, оберіть кілька варіантів)

- а - до жодних
- б - профілактичні виховні бесіди із учнями
- в - профілактичні бесіди із батьками
- г - виховні заходи із шкільним психологом
- д - виховні заходи із шкільним соціальним працівником
- є - виховні заходи із залученням працівників правоохоронних органів та / або служби у справах дітей
- ж - виховні заходи із залученням фахівців громадських організацій
- з - інше (що саме) _____

24. Що Ви вважаєте за потрібним організувати у школі для попередження насильства серед дітей та надання допомоги дітям, які стали сторонами у подібних конфліктах?

25. Що потрібно для впровадження таких заходів?

26. Чи потребуєте Ви більше інформації про те, куди звертатися у випадку насильства серед дітей?

так ні важко відповісти

27. Чи потребуєте Ви більше інформації, як себе поводити у випадку вчинення насильства серед дітей?

так ні важко відповісти

28. Чи потребуєте Ви більше інформації про організацію роботи у школі щодо попередження насильства серед дітей?

так ні важко відповісти

29. Ваша стаття

чоловіча жіноча

30. Ваш фах і стаж роботи за фахом _____

ДЯКУЄМО ЗА СПІВПРАЦЮ!

Додатки

АНКЕТА ДЛЯ ДІТЕЙ ВІКОМ ВІД 9 ДО 11 РОКІВ

Любий друже! Ти готуєшся до дорослого життя. Ми намагаємося зробити його для тебе безпечнішим, але нам не впоратися без твоєї допомоги. Для цього нам важливо дізнатися про твоє ставлення до проблеми насильства серед дітей.

1. Чи знаєш ти, що таке насильство?

так ні важко відповісти

2. Познач, які дії із зазначених нижче ти вважаєш насильством

(обери стільки пунктів, скільки вважаєш за потрібне):

- а) побиття
 - б) запотиличники
 - в) копняки
 - г) образа
 - д) приниження
 - е) використання образливих прізвиськ
 - ж) псування майна іншої особи
 - з) неприємні дотики до твого тіла
 - і) позбавлення їжі, грошей
 - к) бойкот (коли не помічають іншу людину)
 - л) додай свій варіант відповіді
-

3. Чи ти стикався з яким-небудь явищем, зазначеним у пункті 2?

так ні важко відповісти

4. Якщо так, із яким саме ?

- а) побиття
 - б) запотиличники
 - в) копняки
 - г) образа
 - д) приниження
 - е) використання образливих прізвиськ
 - ж) псування майна іншої особи
 - з) неприємні дотики до твого тіла
 - і) позбавлення їжі, грошей
 - к) бойкот (коли не помічають іншу людину)
 - л) додай свій варіант відповіді
-

5. Якщо так, де саме?

- а) в кінофільмах
 - б) в телепрограмах
 - в) в книжках
 - г) дома
 - д) на вулиці
 - е) в школі
 - ж) додай свій варіант відповіді
-

6. Чи щось подібне відбувалося з тобою?

так ні важко відповісти

7. Якщо так, що саме ?

- а) побиття
 - б) запотиличники
 - в) копняки
 - г) образа
 - д) приниження
 - е) використання образливих прізвиськ
 - ж) псування майна іншої особи
 - з) неприємні дотики до твого тіла
 - і) позбавлення їжі, грошей
 - к) бойкот (коли не помічають іншу людину)
 - л) додай свій варіант відповіді
-

8. Якщо так, то де саме?

- а) дома
 - б) на вулиці
 - в) в школі
 - г) додай свій варіант відповіді
-

Додатки

9. Якщо так, то як часто за останній рік?

- а) один раз
- б) кілька разів на рік
- в) кілька разів на місяць
- г) майже кожного дня

10. Чи щось подібне відбувалося з твоїми друзями?

- так ні важко відповісти

11. Якщо так, що саме ?

- а) побиття
 - б) запотиличники
 - в) копняки
 - г) образа
 - д) приниження
 - е) використання образливих прізвиськ
 - ж) псування майна іншої особи
 - з) неприємні дотики до твого тіла
 - і) позбавлення їжі, грошей
 - к) бойкот (коли не помічають іншу людину)
 - л) додай свій варіант відповіді
-

12. Якщо так, де саме?

- а) дома
 - б) на вулиці
 - в) в школі
 - г) додай свій варіант відповіді
-

13. Якщо так, то як часто за останній рік?

- а) один раз
- б) кілька разів на рік
- в) кілька разів на місяць
- г) майже кожного дня

14. Якщо ти стикався з насильством у школі серед дітей, хто, як правило, його чинив (за необхідністю, обері кілька варіантів відповіді)?

- а) твій ровесник
- б) твої ровесники (кілька дітей разом)
- в) старший учень
- г) старші учні (кілька дітей разом)
- д) ти сам
- е) додай свій варіант відповіді (хто саме) _____

15. Чи вам розповідають в школі про те, як запобігти насильству і хто може допомогти?
так ні важко відповісти

16. Якщо так, то від кого ти отримуєш цю інформацію?

- а) вчителя
 - б) директора школи
 - в) шкільного лікаря
 - г) шкільного психолога
 - д) соціального педагога
 - е) батьків
 - ж) додай свій варіант відповіді (хто саме)
-
-

17. До кого ти або твої друзі можуть звернутися по допомогу, щоб захиститися від насильства?

- а) до жодної особи
 - б) до друзів
 - в) до батьків або інших родичів
 - г) до вчителів
 - д) до директора школи
 - е) до шкільного лікаря
 - ж) до шкільного психолога
 - з) до соціального педагога
 - і) додай свій варіант відповіді (до кого саме)
-

18. Яким чином ці люди можуть тобі або твоїм друзям допомогти (наведи конкретні приклади)?

19. Чи ти потребуєш інформації про те, до кого звертатися у випадку насильства?
так ні важко відповісти

20. Твій вік _____

21. Твоя стать
чоловіча жіноча

ДЯКУЄМО!

АНКЕТА ДЛЯ ДІТЕЙ ВІКОМ ВІД 12 ДО 14 РОКІВ

Любий друже! Ти вступаєш до дорослого життя. Ми намагаємося зробити його для тебе безпечнішим. Але нам не впоратися без твоєї допомоги. Для цього нам важливо дізнатися про твоє ставлення до проблеми насильства серед дітей.

1. Чи знаєш ти, що таке насильство над людиною?

так ні важко відповісти

2. Познач, які дії із зазначених нижче ти вважаєш насильством (обери стільки пунктів, скільки вважаєш за потрібне):

- а) побиття
 - б) запотиличники
 - в) копняки
 - г) образа
 - д) приниження
 - е) використання образливих прізвиськ
 - ж) псування майна іншої особи
 - з) неприємні дотики до твого тіла
 - і) позбавлення їжі, грошей
 - к) бойкот (коли не помічають іншу людину)
 - л) додай свій варіант відповіді
-

3. Чи ти стикався з яким-небудь явищем, зазначеним у пункті 2?

так ні важко відповісти

4. Чи відбувалося щось подібне з тобою?

так ні важко відповісти

5. Якщо так, що саме (обери необхідні літери з пункту 2)

а б в г д е ж з і к л

6. Якщо так, то де саме?

- а) дома
 - б) на вулиці
 - в) в школі
 - г) додай свій варіант відповіді
-

7. Якщо так, то як часто за останній рік?

- а) один раз
- б) кілька разів на рік
- в) кілька разів на місяць
- г) майже кожного дня

8. Чи щось подібне відбувалося з твоїми друзями в школі?

так ні важко відповісти

9. Якщо так, що саме (обери необхідні літери з пункту 2)

а б в г д е ж з і к л

10. Якщо так, то де саме?

- а) дома
 - б) на вулиці
 - в) в школі
 - г) додай свій варіант відповіді
-

11. Якщо так, то як часто за останній рік?

- а) один раз
- б) кілька разів на рік
- в) кілька разів на місяць
- г) майже кожного дня

12. Хто, як правило, чинить насильство в школі

(за необхідністю, обери кілька варіантів відповіді)?

- а) твій ровесник
- б) твої ровесники (кілька дітей разом)
- в) старший учень
- г) старші учні (кілька дітей разом)
- д) ти сам
- е) додай свій варіант відповіді (хто саме) _____

13. Чи чинив ти насильство в школі стосовно інших дітей?

так ні важко відповісти

14. До кого ти або твої друзі можуть звернутися по допомогу, щоб захиститися від насильства?

- а) до жодної особи
- б) до друзів
- в) до батьків або інших родичів
- г) до вчителів
- д) до директора школи
- е) до шкільного лікаря
- ж) до шкільного психолога

Додатки

з) до соціального педагога

і) додай свій варіант відповіді (до кого саме)

15. Яким чином ці люди можуть тобі або твоїм друзям допомогти (наведи конкретні приклади)?

16. Чи розповідають учням в школі про те, як запобігти насильству і хто може допомогти в подібних випадках?

так

ні

важко відповісти

17. Якщо так, опиши, що саме розповідають.

18. Хто саме розповідає учням про можливості запобігти насильству й про можливу допомогу, яку можуть надати дорослі в таких випадках?

а) вчитель

б) директор школи

в) шкільний лікар

г) шкільний психолог

д) соціальний педагог

е) додай свій варіант відповіді (хто саме)

19. Чи ти знаєш, що в Україні існують закони, які захищають дітей від насильства?

так

ні

важко відповісти

20. Чи хочеш ти дізнатись більше про те, до кого звертатися у випадку насильства над дитиною?

так

ні

важко відповісти

21. Твій вік _____

22. Твоя стать

чоловіча

жіноча

ДЯКУЄМО!

АНКЕТА ДЛЯ ДІТЕЙ ВІКОМ ВІД 15 ДО 16 РОКІВ

Любий друже! Ти вступив до дорослого життя. Ми намагаємось зробити його для тебе безпечнішим. Але нам не впоратися без твоєї допомоги. Для цього нам важливо дізнатися про твоє ставлення до проблеми насильства серед дітей.

1. Чи знаєш ти, що таке насильство над людиною?

так ні важко відповісти

2. Чи погоджуєшся ти із визначенням «Насильством є будь-яка дія однієї людини стосовно іншої, внаслідок якої завдається шкода фізичному або психічному здоров'ю»?

так ні важко відповісти

3. Які ти знаєш види насильства (за необхідністю, обері кілька варіантів відповіді)?

- а) фізичне
- б) психологічне
- в) сексуальне
- г) економічне

4. Познач, які дії із зазначених нижче ти вважаєш насильством

(обери стільки пунктів, скільки вважаєш за потрібне):

- а) побиття
- б) запотиличники
- в) копняки
- г) образи
- д) приниження
- е) використання образливих прізвиськ
- ж) псування майна іншої особи
- з) неприємні дотики до твого тіла
- і) позбавлення їжі, грошей
- к) бойкот (коли не помічають іншу людину)
- л) додай свій варіант відповіді

5. Чи ти стикався з яким-небудь явищем, зазначеним в пункті 4?

так ні важко відповісти

6. Якщо так, то де саме?

- а) дома
- б) на вулиці
- в) в школі
- г) додай свій варіант відповіді

7. Чи відбувалося щось подібне з тобою?

так ні важко відповісти

8. Якщо так, то що саме (наведи конкретні приклади)? _____

9. Якщо так, то де саме?

- а) дома
- б) на вулиці
- в) в школі
- г) додай свій варіант відповіді

10. Якщо так, то як часто за останній рік?

- а) один раз
- б) кілька разів на рік
- в) кілька разів на місяць
- г) майже кожного дня

11. Чи щось подібне відбувалося з твоїми друзями?

так ні важко відповісти

12. Якщо так, що саме (наведи конкретні приклади)?

13. Якщо так, то де саме?

- а) дома
- б) на вулиці
- в) в школі
- г) додай свій варіант відповіді

14. Якщо так, то як часто за останній рік?

- а) один раз
- б) кілька разів на рік
- в) кілька разів на місяць
- г) майже кожного дня

Додатки

15. Хто частіше чинить насильство в школі (за необхідністю, обери кілька варіантів відповіді)?

- а) твій ровесник
 - б) твої ровесники (кілька дітей разом)
 - в) ти сам
 - г) старший учень
 - д) старші учні (кілька дітей разом)
 - е) додай свій варіант відповіді (хто саме)
-

16. Чи чинив ти насильство в школі стосовно інших дітей?

- так ні важко відповісти

17. До кого ти або твої друзі можуть звернутися по допомогу, щоб захиститися від насильства?

- а) до жодної особи
 - б) до друзів
 - в) до батьків або інших родичів
 - г) до вчителів
 - д) до директора школи
 - е) до шкільного лікаря
 - ж) до шкільного психолога
 - з) до соціального педагога
 - і) додай свій варіант відповіді (до кого саме)
-
-

18. Яким чином ці люди можуть тобі або твоїм друзям допомогти (наведи конкретні приклади)?

19. Чи розповідають учням в школі про те, як запобігти насильству і хто може допомогти в подібних випадках?

- так ні важко відповісти

20. Якщо так, то опишіть, що саме розповідають.

21. Хто саме проводить таку роботу з учнями?

- а) вчитель
 - б) директор школи
 - в) шкільний лікар
 - г) шкільний психолог
 - д) соціальний педагог
 - е) міліціонер
 - ж) представник соціальної служби
 - з) додай свій варіант відповіді (хто саме)
-

22. У якому вигляді така робота проводиться в школі?

- а) спеціальні уроки
 - б) класні години
 - в) виховні заходи
 - г) консультації психолога
 - д) додай свій варіант відповіді
-

23. Чи ти знаєш, що в Україні існують закони, які захищають дітей від насильства?

- так ні важко відповісти

24. Чи хочеш ти дізнатись більше про те, до кого звертатися у випадку насильства над дитиною?

- так ні важко відповісти

25. Твій вік _____

26. Твоя стать

- чоловіча жіноча

ДЯКУЄМО!

